ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут управління, економіки та бізнесу
Кафедра публічного адміністрування

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри
_____
І.А.Семенець-Орлова
«____»_____2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

«ДЕРЖАВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: ЗМІСТ І РЕАЛІЗАЦІЯ»

Виконав: студент групи
Е-9-24-М1ПУА(1.6д)
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
Лесик Юрій Вадимович
Керівник: к.держ.упр. Телендій А.А.

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Лесик Юрій Вадмович. «Державне забезпечення соціальних гарантій ветеранів війни: зміст і реалізація».

Кваліфікаційна робота на здобуття рівня вищої освіти «магістр» із спеціальності «Публічне управління та адміністрування» - Міжрегіональна Академія управління персоналом – Київ. 2026

У кваліфікаційній роботі визначено теоретичні основи формування державної політики у сфері соціальної підтримки ветеранів війни. Досліджено досвід реалізації державної політики соціальної підтримки ветеранів війни в Україні та світі. Розкрито напрями вдосконалення державної політики щодо соціальної підтримки ветеранів війни.

Ключові слова: державна політика, підтримка ветеранів війни, соціальний добробут, соціальна підтримка, реінтеграція ветеранів.

SUMMARY

Lesyk Yurii. "State Provision of Social Guarantees for War Veterans: Content and Implementation".

Thesis for obtaining the level of higher education "Master" in "Public Administration" - Interregional Academy of Personnel Management - Kyiv. 2026

The thesis defines the theoretical foundations of forming state policy in the sphere of social support for war veterans. The experience of implementing state policy for the social support of war veterans in Ukraine and worldwide is investigated. Furthermore, the study explores directions for improving state policy regarding the social support of war veterans.

Key words: state policy, war veterans support, social well-being, social support, reintegration of veterans.

ЗМІСТ

ВСТУП 4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ 7
1.1. Теоретичні підходи до розбудови держави соціального добробуту в контексті забезпечення соціальної справедливості 7
1.2. Основи концептуального розуміння реінтеграції ветеранів війни як елементу системи соціальної підтримки 11
Висновки до першого розділу 26
РОЗДІЛ 2. ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ 28
2.1. Особливості національної законодавчої бази у сфері соціальної підтримки ветеранів війни 28
2.2. Практики реалізації державної політики щодо соціальної підтримки ветеранів війни у США та Канаді 37
Висновки до другого розділу 37
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ 44
3.1. Оцінка сучасних викликів у реалізації державної політики соціальної підтримки ветеранів війни в Україні 44
3.2. Розробка пріоритетних напрямів вдосконалення політики підтримки ветеранів війни 50
Висновки до третього розділу 54
ВИСНОВКИ 56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 56

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Державна політика у сфері соціальної підтримки ветеранів війни є одним із ключових чинників національної безпеки, розвитку людського потенціалу та посилення соціальної згуртованості в період повоєнної відбудови. Ветерани мають унікальний досвід і водночас залишаються активними учасниками суспільних процесів, тому їхня результативна реінтеграція у цивільне життя потребує комплексних і адресних рішень, що враховують актуальні виклики та сучасні тенденції державної політики. У нинішніх умовах державна підтримка ветеранів охоплює медичну реабілітацію, психологічну допомогу, сприяння зайнятості, професійну адаптацію та соціальну інтеграцію, які мають упроваджуватися як цілісні програми з орієнтацією на індивідуальні потреби кожного ветерана.

Ефективність політики соціальної підтримки ветеранів визначається не лише наявністю нормативних актів і формалізованих програм, а й тим, наскільки узгоджено та якісно заходи реалізуються на практиці на рівні органів державної влади й органів місцевого самоврядування, у взаємодії з громадськими та ветеранськими організаціями, із використанням напрацювань міжнародної спільноти. Особливої ваги набуває формування дієвих моделей реабілітації, інформаційного супроводу та залучення ветеранів до економічного й суспільного життя, адже це сприяє не лише їхній особистій самореалізації, а й стійкості та розвитку держави загалом.

Теоретичні засади соціальної підтримки ветеранів війни розробляли, зокрема, М. Базаєва, В. Васьків, О. Гавловський, І. Голубовська, Т. Захаріна, Ю. Кіріллова, В. Лєсков, В. Романченко, Ю. Сачук, С. Слухай, Т. Титаренко, Л. Яценко та інші. Водночас питання реальної результативності заходів соціальної підтримки ветеранів і надалі потребує поглибленого аналізу, оскільки недостатня координація між інституціями, недоопрацьовані механізми доступу до послуг і обмежена орієнтація на індивідуальні потреби ветеранів зумовлюють

необхідність вироблення нових підходів, здатних забезпечити їхню сталу інтеграцію у суспільне життя.

Об'єктом дослідження є процес реалізації державної політики у сфері соціальної підтримки ветеранів війни.

Предметом дослідження є політика держави щодо соціальної підтримки ветеранів війни.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування основ формування державної політики у сфері соціальної підтримки ветеранів війни, а також розробка пріоритетних напрямів вдосконалення політики підтримки ветеранів війни.

Відповідно до мети визначено завдання дослідження:

- визначити теоретичні підходи до розбудови держави соціального добробуту в контексті забезпечення соціальної справедливості;
- вивчити основи концептуального розуміння реінтеграції ветеранів війни як елементу системи соціальної підтримки;
- дослідити особливості національної законодавчої бази у сфері соціальної підтримки ветеранів війни;
- розглянути практики реалізації державної політики щодо соціальної підтримки ветеранів війни у США та Канаді;
- оцінити сучасні виклики у реалізації державної політики соціальної підтримки ветеранів війни в Україні;
- розробити пріоритетні напрями вдосконалення політики підтримки ветеранів війни.

Методологія дослідження базувалася на використанні комплексного підходу, що поєднував аналіз наукової літератури, нормативно-правових актів та стратегічних документів у сфері соціальної підтримки ветеранів війни; структурно-функціональний підхід для оцінки сучасних викликів реалізації державної політики в Україні; порівняльно-аналітичний метод для вивчення практик соціальної підтримки ветеранів у США та Канаді, а також елементи

прогностичного аналізу при розробці пріоритетних напрямів удосконалення політики в контексті післявоєнного розвитку та реінтеграції ветеранів.

Наукова новизна дослідження полягає у визначенні пріоритетних напрямів вдосконалення політики підтримки ветеранів війни, що охоплюють оновлення законодавства, інтеграцію медичної, психологічної та соціальної реабілітації, розвиток професійної адаптації та інформаційної підтримки, а також розробку спеціальних програм для родин загиблих і поранених захисників.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів для удосконалення державної політики соціальної підтримки ветеранів війни, оптимізації законодавчої бази з урахуванням сучасних потреб ветеранів, розробки комплексних програм реабілітації, професійної перепідготовки та працевлаштування, а також для створення ефективних механізмів інформаційного супроводу і підтримки родин загиблих захисників, що сприятиме підвищенню рівня соціальної інтеграції ветеранів та зміцненню суспільної згуртованості у період післявоєнного відновлення України.

Структура дослідження включає вступ, три основні розділи, висновки, список використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 66 сторінок, а бібліографічний список містить 73 джерела.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

1.1. Теоретичні підходи до розбудови держави соціального добробуту в контексті забезпечення соціальної справедливості

Модель держави соціального добробуту спрямована на формування такої системи, яка забезпечує гідний рівень життя всім громадянам через організацію розгалуженої мережі соціальних послуг і дієвих соціальних гарантій. Її ключове призначення полягає у створенні умов, за яких кожна людина має реальний і повний доступ до базових життєвих потреб у сферах соціального захисту, охорони здоров'я, освіти та житлового забезпечення, що водночас посилює засади соціальної справедливості й утверджує рівність можливостей для всіх. У теоретичному вимірі ідея держави соціального добробуту спирається на взаємопов'язані концепти: соціальну справедливість як рівноправне надання ресурсів для задоволення основних потреб; економічну стабільність як підтримання балансу економічних процесів для стійкості системи соціального забезпечення; політичну відповідальність як обов'язок державних органів гарантувати добробут населення; солідарність як підтримку вразливих категорій через соціальні виплати й послуги; субсидіарність як розподіл повноважень і відповідальності між центральною владою та місцевими громадами для ефективнішого розв'язання соціальних проблем на різних рівнях [16]. У цьому контексті держава соціального добробуту покликана забезпечувати сталість соціального розвитку, зміцнювати суспільну єдність і підтримувати соціальну гармонію як передумови стабільного функціонування суспільства.

Одним із базових понять цієї концепції є соціальна справедливість, що отримала ґрунтовне осмислення у працях А. Сена, зокрема в монографії "Development as Freedom" (назва англійською; українською: "Розвиток як свобода") [59]. У межах такого підходу наголошується, що справедливість

визначається не формальним проголошенням прав, а створенням дієвих умов для рівного доступу громадян до ресурсів і можливостей незалежно від соціального статусу, етнічної належності чи матеріального становища. При цьому важливим є не лише зменшення вже наявних нерівностей, а й запобігання їх відтворенню через усунення системних бар'єрів і практик дискримінації [59]. Розвиваючи логіку рівних можливостей, А. Сен підкреслює, що соціальна справедливість має виходити за межі мінімального забезпечення базових потреб і включати формування простору для розвитку особистісного потенціалу. У цьому сенсі доступ до освіти, охорони здоров'я, житла, а також умови для самореалізації постають як ключові складові участі людини в суспільному житті. Відповідно, соціальна справедливість у такій інтерпретації означає розширення спектра можливостей, які дозволяють людині вільно обирати життєву траєкторію, включатися в суспільний розвиток і відчувати себе повноправним членом спільноти; це передбачає цілеспрямоване усунення соціальних і економічних диспропорцій, що обмежують свободу вибору. У підсумку А. Сен розглядає соціальну справедливість як необхідну умову реальної свободи та сталого розвитку: лише за відсутності дискримінації й руйнівних нерівностей людина здатна повною мірою реалізувати власний потенціал і робити внесок у суспільні процеси [59].

Соціальна справедливість у моделі держави соціального добробуту постає не тільки як теоретична категорія, а як фундаментальна цінність, на якій має будуватися ефективне державне управління та державна політика. Її практичний зміст полягає у створенні таких правил і умов, за яких кожен громадянин отримує рівні можливості для розвитку, самореалізації та розкриття здібностей, що сприяє формуванню збалансованого і результативного суспільного устрою. Рівний доступ до ресурсів і суспільних послуг водночас підтримує зростання людського капіталу, а отже зміцнює державу загалом. Упровадження принципів соціальної справедливості в управлінську практику передбачає системне зменшення нерівностей і адресну підтримку найбільш уразливих груп, а одним

із ключових інструментів цього напряму виступають програми соціального захисту. Такі програми поєднують заходи, спрямовані на гарантування мінімального рівня життя, скорочення розривів між соціальними групами та розширення можливостей участі громадян у суспільному житті; вони охоплюють підтримку малозабезпечених сімей для зниження ризиків бідності; допомогу особам з інвалідністю з акцентом на соціальну інтеграцію; програми зайнятості як інструмент економічної самостійності; забезпечення доступу до медичних послуг; підтримку доступу до освіти як чинника довгострокового розвитку [32]. Реалізація таких програм підсилює принцип солідарності, підвищує якість життя та створює підґрунтя для стійкого соціального розвитку, за умови що доступ до базових послуг і ресурсів є безперешкодним для всіх груп населення, а ризики соціальної вразливості послідовно зменшуються.

Особливої ваги у цьому контексті набуває підтримка осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах через втрату роботи, хронічні захворювання, інвалідність або відсутність житла. Матеріальна допомога, забезпечення доступу до медичних послуг, консультаційні програми та соціальний супровід дають змогу стабілізувати життєві умови таких осіб, знижувати ризики маргіналізації й водночас сприяти соціальній адаптації та інтеграції у громаду. Принцип солідарності є опорною засадою моделі держави соціального добробуту, оскільки фіксує ідею взаємної відповідальності та підтримки, коли добробут спільноти розглядається як спільна справа, а особлива увага приділяється тим, хто перебуває у вразливому становищі [30]. У межах цього підходу держава вибудовує механізми соціального захисту, що поєднують справедливий перерозподіл ресурсів із гарантуванням базових умов гідного життя, а соціальна політика набуває додаткової функції зміцнення суспільної згуртованості як умови інтеграції різних груп та формування відчуття єдності. Важливі акценти щодо солідарності як чинника організації суспільного життя відображено у праці А. Еціоні “The Spirit of Community: Rights, Responsibilities and the Communitarian Agenda” (назва англійською; українською: “Дух спільноти: права,

відповідальність і комунітарний порядок денний") [56], де підкреслюється, що загальне благополуччя досягається через активну взаємодію та взаємопідтримку між групами й окремими людьми. Якщо розглядати солідарність не лише як моральну норму, а як практику, то її реалізація передбачає перехід від співчуття до конкретних дій: фінансової підтримки, забезпечення доступу до базових послуг, залучення громадян до виконання програм допомоги, щоб механізми соціальної підтримки були максимально наближені до реальних потреб людей. Така взаємодія поглиблює соціальні зв'язки, підсилює довіру і створює основу для стійкого розвитку, адже солідарність одночасно підтримує людей у кризових ситуаціях і зміцнює загальну спроможність суспільства витримувати сучасні соціально-економічні виклики.

Україна, як і багато інших держав, розглядає побудову моделі держави соціального добробуту як стратегічний орієнтир, спрямований на гарантування базових прав і свобод. Відповідний підхід закріплено у Конституції України, яка визначає як зміст прав людини і громадянина, так і обов'язки держави щодо створення умов для їх реалізації [17]. Конституційні положення фіксують розуміння України як соціальної держави, що має забезпечувати умови гідного життя, доступ до освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та інших суспільних благ [17]. З огляду на це соціальна політика орієнтується на підтримку найбільш уразливих категорій населення, зокрема дітей, осіб літнього віку, людей з інвалідністю, безробітних та інших соціально незахищених груп, а механізмом досягнення цих цілей виступає комплекс програм, спрямованих на розширення доступу до житла, якісного медичного обслуговування, освіти та можливостей працевлаштування, що має одночасно підвищувати рівень життя і зменшувати соціальні диспропорції. Важливим доповненням цього процесу є співпраця України з міжнародними організаціями, яка відкриває доступ до кращих практик у сфері соціального захисту, сприяє оновленню національної системи гарантій і послуг та поглиблює інтеграцію у міжнародне співтовариство,

розширюючи можливості реалізації соціальної політики на засадах сучасних підходів.

Узагальнюючи, розбудова держави соціального добробуту є багатокомпонентним процесом, що спирається на теоретичні й ціннісні засади соціальної справедливості, солідарності та рівних можливостей. Ефективна соціальна політика в цьому розумінні має поєднувати гарантування базових прав і потреб із формуванням умов для розвитку людського потенціалу та соціальної інтеграції. Україна, закріпивши у Конституції принципи соціальної держави, реалізує відповідну модель через програми соціального захисту, підтримку вразливих груп і взаємодію з міжнародною спільнотою, що в сукупності має слугувати орієнтиром для забезпечення гідного рівня життя та формування стійкого й гармонійного суспільства.

1.2. Основи концептуального розуміння реінтеграції ветеранів війни як елементу системи соціальної підтримки

Реінтеграція ветеранів війни постає як складний багатокомпонентний процес, у межах якого одночасно відновлюються психологічні ресурси особи, відбудовуються соціальні зв’язки та вибудовується економічна самостійність. Теоретичне осмислення цього процесу ґрунтується на визнанні того, що саме поєднання психологічного, соціального й економічного вимірів визначає якість переходу від військового досвіду до життя в умовах мирного суспільства. У такій логіці ключовими передумовами успішної адаптації є системна психологічна підтримка; створення умов соціальної інклюзії та прийняття у громаді; гарантування економічної стабільності через доступ до зайнятості, освіти та належного рівня матеріального забезпечення, адже без цих елементів інтеграція у цивільне середовище залишається фрагментарною і вразливою до повторних криз.

Історично становлення поняття реінтеграції ветеранів пов’язане з періодом після Першої світової війни, коли масове повернення військових із фронту зробило очевидною масштабність проблем їхнього “повернення” до мирного життя. Значна частина ветеранів, які пережили екстремальні бойові умови, стикалася з бар’єрами у працевлаштуванні, із труднощами у сімейних і громадських взаєминах, зі зниженням соціальної мобільності та із загальним ускладненням економічного становища. Саме тоді формується запит на перші організовані системи допомоги, а реінтеграція поступово починає сприйматися як суспільно значуща проблема, що потребує цілеспрямованої політики та інституційної відповідальності. Подальші воєнні конфлікти лише посилили актуальність цього напряму, що зумовило поступову еволюцію підходів і розширення інструментів підтримки.

Термін “reintegration” (англійською; українською: “реінтеграція”) отримав більш формалізоване застосування у США після Першої світової війни, зокрема у праці Е. Т. Фитча “The Rehabilitation of the Disabled Soldier” (назва англійською; українською: “Реабілітація військовослужбовця з інвалідністю”), опублікованій у 1919 році [64]. У Великій Британії близьке за змістом бачення відображено у звіті “The Ex-Service Man” (назва англійською; українською: “Колишній військовослужбовець”) 1921 року, де увагу зосереджено на проблематиці ветеранів і запропоновано практичні заходи підтримки [6]. Уже на початку двадцятого століття реінтеграція фактично окреслюється як предмет системної політики, спрямованої на зменшення соціальних наслідків воєнного досвіду та на повернення ветеранів до повноцінного цивільного життя.

Надалі зміст підходів до реінтеграції змінювався разом із трансформацією соціальних умов і профілем потреб ветеранів. Після Другої світової війни домінуючий акцент робився на медичній реабілітації та професійній підготовці; ідея полягала у максимально швидкому відновленні працездатності та поверненні до цивільної зайнятості. Однак досвід воєнних конфліктів у В’єтнамі та Афганістані висунув на перший план інший вимір проблеми – поширеність і

складність посттравматичних станів, зокрема посттравматичного стресового розладу, що закономірно розширило розуміння реінтеграції: психологічна допомога почала сприйматися не як додаткова опція, а як необхідний елемент підтримки. На сучасному етапі концепт реінтеграції характеризується ще більшою комплексністю, охоплюючи не лише медичні й психологічні інтервенції, а й соціальні, економічні та освітні інструменти: створення умов працевлаштування; забезпечення доступу до якісної освіти; розвиток соціальної участі у громаді; підтримка економічної стабільності; формування безпечного середовища взаємодії у сім'ї та спільноті. У такому розумінні "реінтеграція ветеранів" описує цілісний процес полегшення переходу від військової служби до повноцінного життя в мирному суспільстві з урахуванням різнопланових викликів і потреб, які виникають після завершення служби.

У наукових джерелах саме поняття "реінтеграція" (від "reintegratio" (лат.; українською: "відновлення цілісності")) трактується варіативно, що підкреслює багатовимірність явища. Його описують як "возз'єднання" [34]; як "поновлення" [3]; як "відтворення або повторне формування втрачених функцій для забезпечення подальшої діяльності" [29]; як "процес повернення людини до особистих та організаційних ролей після повернення" [54]; як "повернення особи до суспільства в статусі активного та самостійного члена соціуму, що передбачає відновлення соціальних зв'язків і досягнення належного рівня емоційної рівноваги" [41]. У низці визначень окремо підкреслюється рольовий вимір – "відновлення вікових, гендерних і культурно відповідних ролей у родині, громаді та на робочому місці" [55]. Водночас усталеного єдиного визначення не сформовано, хоча термін активно використовується і в нормативно-правовому полі України, що створює потребу у концептуальному уточненні та уніфікації підходів для управлінської практики.

Окремого розмежування потребує співвіднесення реінтеграції з ресоціалізацією, адже ці поняття інколи помилково ототожнюють. Ресоціалізація переважно застосовується щодо осіб, які порушили закон, зокрема засуджених, і

означає повторне засвоєння соціальних норм та правил для повернення до суспільного життя; префікс “re” у цьому випадку акцентує саме повторність процесу соціалізації. Натомість реінтеграція ветеранів війни має іншу логіку: йдеться не про “повторне навчання” нормам як основний зміст, а про відновлення цілісності життєвого функціонування та повернення до активної громадянської і професійної участі, що супроводжується відновленням внутрішньої рівноваги, соціальних зв’язків і здатності діяти автономно. Це інше концептуальне наповнення визначає й інший набір інструментів державної та суспільної підтримки.

Практична реалізація реінтеграції зазвичай здійснюється через цілісні програми і заходи, зорієнтовані на поєднання соціальної, психологічної та економічної підтримки. Такі заходи, як правило, є результатом взаємодії державних інституцій, неурядових організацій і приватного сектору, що дозволяє забезпечити комплексність підходу та підвищувати його результативність [44]. У багатьох країнах державні програми підтримки ветеранів охоплюють фінансову допомогу; медичне обслуговування; освітні можливості; професійну підготовку та перепідготовку, які сприяють набуттю нових компетентностей і входженню на ринок праці. Одночасно вагоме місце посідає психологічний компонент: подолання посттравматичних станів і відновлення емоційної рівноваги розглядаються як необхідна умова для стабільної адаптації та для відновлення здатності до тривалого продуктивного функціонування.

Важливу роль у цій системі відіграють і неурядові організації, які доповнюють державні заходи більш вузькоспеціалізованими сервісами: психологічною допомогою; підтримкою у працевлаштуванні; тимчасовим житлом; соціальним супроводом. Такі структури часто виступають “містком” між ветераном і системою послуг, допомагаючи орієнтуватися у процедурах та знижуючи бар’єри доступу. Паралельно зростає внесок приватного сектору: компанії ініціюють програми працевлаштування ветеранів, освітні курси,

тренінги, менторські програми, спрямовані на розвиток професійних навичок та підтримку кар'єрної траєкторії [37]. Сукупність цих ресурсів – державних, громадських і корпоративних – формує більш стійку архітектуру підтримки, у межах якої ветеран отримує можливість не лише відновитися, а й повернутися до повноцінної участі в житті громади та держави.

У науковому дискурсі наголошується, що реінтеграція не може зводитися лише до фізичного чи психічного відновлення; її результатом має стати реальне включення ветерана у суспільне середовище через відновлення соціальних контактів, участь у житті громади та набуття нових або оновлених ролей у сім'ї та на роботі. Дослідження, виконані в Україні, частіше фокусуються на питаннях соціального захисту, правового супроводу та специфічних соціально-психологічних потреб ветеранів; натомість у США та країнах Європейського Союзу додатково наголошується на подоланні посттравматичних розладів, розвитку соціального партнерства та залученні бізнесу до реалізації програм підтримки. У підсумку сучасні теоретичні засади реінтеграції вибудовуються навколо ідеї комплексної підтримки з урахуванням індивідуальних особливостей: ветеран розглядається не лише як отримувач допомоги, а як активний член суспільства, здатний посилювати розвиток країни за умови наявності доступних інструментів адаптації.

У межах сучасних концептуальних підходів підкреслюється, що успішна реінтеграція передбачає не тільки доступ до матеріальних ресурсів і соціальних послуг, а й багаторівневу психологічну підтримку, зокрема програми психологічної реабілітації, консультування та заходи зі зміцнення психоемоційної стійкості [60]. У цьому контексті у дослідженні Д. Сміта окреслюється значення соціальної реабілітації як чинника, що визначає успішність адаптації ветеранів і впливає на ширші параметри соціального добробуту [60]; реінтеграція, відповідно, має бути спрямована не лише на закриття "мінімальних" потреб, а й на створення умов розвитку потенціалу ветерана у мирному середовищі.

Емпіричні дані, наведені у Вашому матеріалі (рис. 1.1), додатково підтверджують багатовимірність запиту: фінансова допомога є актуальною для 56,16% опитаних; підтримка здоров'я – для 52,44%; питання працевлаштування – для 24,07%; потребу у психологічній підтримці зазначили 22,64% ветеранів. Така структура пріоритетів показує, що реінтеграція вимагає одночасного поєднання кількох контурів підтримки, а також узгодженого управлінського підходу, який дозволяє перейти від окремих, розрізнених заходів до цілісної системи допомоги, здатної відповідати на реальні потреби ветеранів після завершення служби.

Рис. 1.1. Перелік основних потреб ветеранів війни у процесі реінтеграції [45].

Аналізуючи результати дослідження (рис. 1.1), доцільно підкреслити, що психологічна підтримка є одним із ключових компонентів реінтеграції ветеранів війни й у низці випадків стає визначальною умовою їхнього успішного повернення до мирного життя. Досвід бойових дій нерідко супроводжується тяжкими наслідками, серед яких виокремлюють посттравматичний стресовий розлад, підвищення тривожності, депресивні стани та загальні труднощі адаптації до нових соціальних реалій. За таких обставин програми психологічної

реабілітації орієнтуються на зміцнення стресостійкості, прийняття змінених життєвих умов і формування нової мирної життєвої перспективи ветеранів.

Практична психологічна допомога реалізується через консультування та різні форми терапевтичної роботи, спрямовані на опрацювання травматичного досвіду і стабілізацію емоційного стану. Індивідуальні й групові сесії дають змогу отримати підтримку як від фахівців, так і від людей зі схожим досвідом, що посилює відчуття прийняття та знижує ізоляцію. Групові формати, зокрема терапевтичні спільноти та групи підтримки, формують середовище взаєморозуміння й належності, завдяки чому адаптація до цивільного життя часто відбувається м’якше та послідовніше.

Розбудова дієвої системи психологічної допомоги дозволяє не лише зменшувати емоційні бар’єри, з якими стикаються ветерани, а й розвивати навички саморегуляції та автономного подолання труднощів у мирному середовищі. У підсумку це підтримує ширші результати реінтеграції – посилення соціальної включеності, підвищення економічної самостійності та зміцнення особистої незалежності як важливих передумов повноцінного повернення до цивільного суспільства. Вагомі акценти щодо значення соціальної реінтеграції відображено у праці Дж. Сміта, де розкрито зміст концепції реінтеграції та показано її вплив на адаптаційні процеси ветеранів [60]; у дослідженні окреслено чинники, що визначають успішність соціального повернення і його значення для розвитку суспільства загалом.

У межах зазначеного підходу серед важливих напрямів соціальної реабілітації ветеранів війни виокремлено забезпечення доступу до якісної освіти, медичних і психологічних послуг, сприяння працевлаштуванню та розширення участі у соціальних програмах. Водночас наголошено і на бар’єрах реінтеграції, серед яких окремо називають стигматизацію ветеранів у суспільстві, недостатню підготовленість до мирного життя та обмеженість ресурсів, необхідних для підтримки адаптації [19].

Актуальність дослідження соціальної реабілітації ветеранів зумовлена тим, що вона безпосередньо визначає результативність реінтеграції, а отже і рівень особистого добробуту кожного ветерана. Підтримка у період переходу до цивільного життя є критично необхідною, адже її дефіцит часто пов'язують із загостренням психічних розладів, труднощами зайнятості та посиленням соціальної ізоляції. Наслідки таких процесів відчувають не лише ветерани й їхні родини, а й суспільство в цілому, що актуалізує потребу у розбудові ефективної системи реабілітації та підтримки.

Водночас успішна реінтеграція має потенціал істотно поліпшувати психологічний і емоційний стан ветеранів, підсилювати їхню професійну реалізацію та сприяти активній участі у житті громади. За умов отримання комплексної підтримки зростають шанси на досягнення економічної стабільності, соціальної включеності та громадянської активності, що позитивно впливає на загальний рівень суспільного добробуту. Досягнення таких результатів потребує узгодженої координації дій усіх сторін процесу: держави, громадських організацій, роботодавців і самих ветеранів, які мають об'єднувати зусилля для формування сприятливого соціального середовища, розвитку реабілітаційних сервісів, створення можливостей професійної підготовки та працевлаштування. Саме комплексний і цілісний підхід підсилює не лише індивідуальну адаптацію ветеранів, а й соціальну стійкість та гармонію в суспільстві.

Порівняльний аналіз наслідків успішної й неуспішної реінтеграції, здійснений у межах нашого дослідження, поглиблює розуміння ваги цього процесу як для військовослужбовців, так і для суспільства загалом. Неуспішна реінтеграція нерідко супроводжується низкою негативних явищ, що узгоджується з результатами загальнонаціонального опитування "Образ ветеранів в українському суспільстві", проведеного 02–04 березня 2024 року за ініціативи Українського ветеранського фонду за підтримки Міністерства у справах ветеранів та за участі Соціологічної групи "Рейтинг" [44].

Як показують дані (рис. 1.2), у період із вересня 2023 року до березня 2024 року зросла частка респондентів, які серед основних перешкод повернення ветеранів називають недосконаліть системи пільг, інклюзивні бар'єри, порушення здоров'я та нестабільність психоемоційного стану. Сукупність цих чинників істотно ускладнює реінтеграцію, підвищуючи ризики розвитку психічних порушень, зокрема посттравматичного стресового розладу, тривожних і депресивних станів.

Наслідки таких порушень можуть суттєво обмежувати повсякденне функціонування ветеранів, погіршувати міжособистісні взаємини, створювати додаткові перешкоди у працевлаштуванні, а також посилювати відчуття ізоляції й самотності. За відсутності належного реагування психічні труднощі часто супроводжуються зниженням самооцінки, формуванням шкідливих звичок і зростанням суїцидальних ризиків, що підкреслює потребу у невідкладному вдосконаленні системи психологічної підтримки як складової реінтеграційних програм.

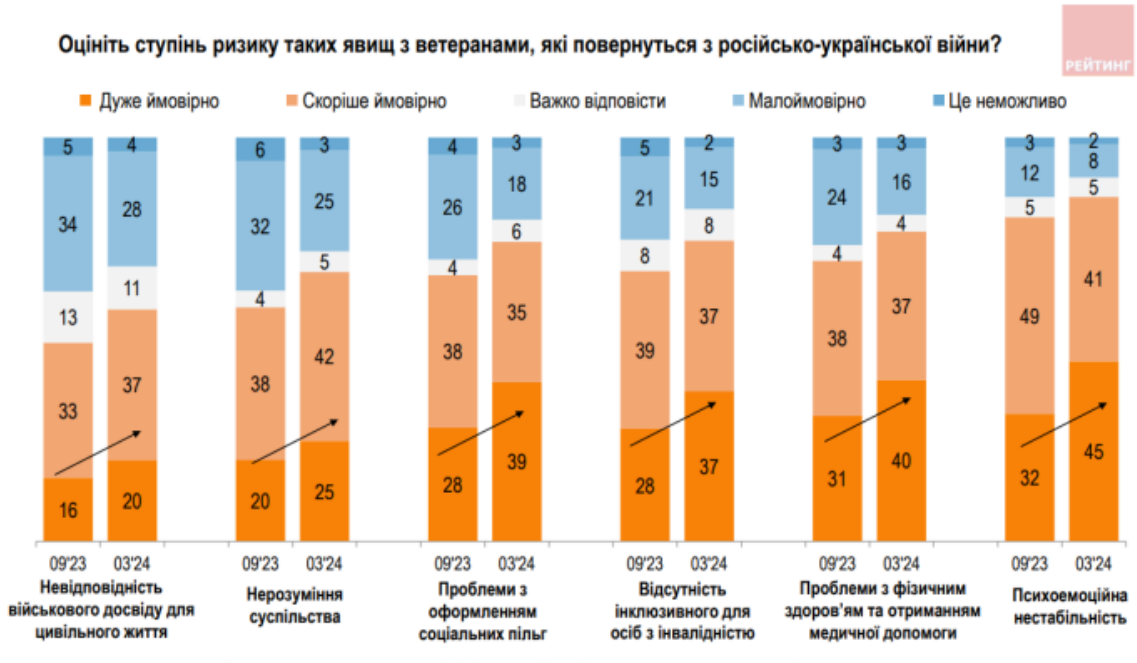

Рис. 1.2. Основні проблеми, що перешкоджають реінтеграції ветеранів війни: результати загальнонаціонального опитування [44].

Неуспішна реінтеграція ветеранів війни має відчутні наслідки не тільки для психоемоційного благополуччя, а й для економічної спроможності колишніх військовослужбовців. Психічні наслідки бойового досвіду, а також можливі фізичні обмеження часто ускладнюють повернення на ринок праці, що підвищує ризики безробіття і, відповідно, посилює фінансову нестабільність. Економічні труднощі, своєю чергою, стають додатковим чинником напруження для родини ветерана: вони поглиблюють емоційний тиск, провокують конфлікти та можуть спричиняти віддалення між членами сім'ї.

Натомість успішна реінтеграція створює умови для повнішого психологічного та емоційного відновлення ветеранів, знижуючи ймовірність загострення психічних труднощів і підтримуючи зростання самооцінки. Вирішальну роль у цьому відіграє реальний доступ до працевлаштування й можливостей продовження освіти, адже саме вони формують основу економічної стабільності, посилюють відчуття особистої значущості та підвищують задоволеність життям. Завдяки цьому ветерани не лише швидше адаптуються до мирних умов, а й отримують ресурс для активної участі у розвитку громади та внеску у соціально-економічний поступ держави.

Важливість успішної реінтеграції підтверджують результати анонімного онлайн-опитування серед ветеранів і діючих військовослужбовців, проведеного 15–25 січня 2024 року з ініціативи Українського ветеранського фонду на тему "Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів"; результати подано на рис. 1.3 [45]. Зокрема, дані засвідчують, що лише 0,14% респондентів однозначно висловили намір започаткувати власну справу, тоді як 3,72% повідомили про відсутність такої мотивації. Паралельно 10,03% ветеранів більше орієнтовані на найману зайнятість, а 12,03% опитаних уже мають власний бізнес. Така конфігурація відповідей дає підстави говорити про поступову диверсифікацію професійних намірів ветеранів і про наявність запиту на економічну самореалізацію в різних форматах.

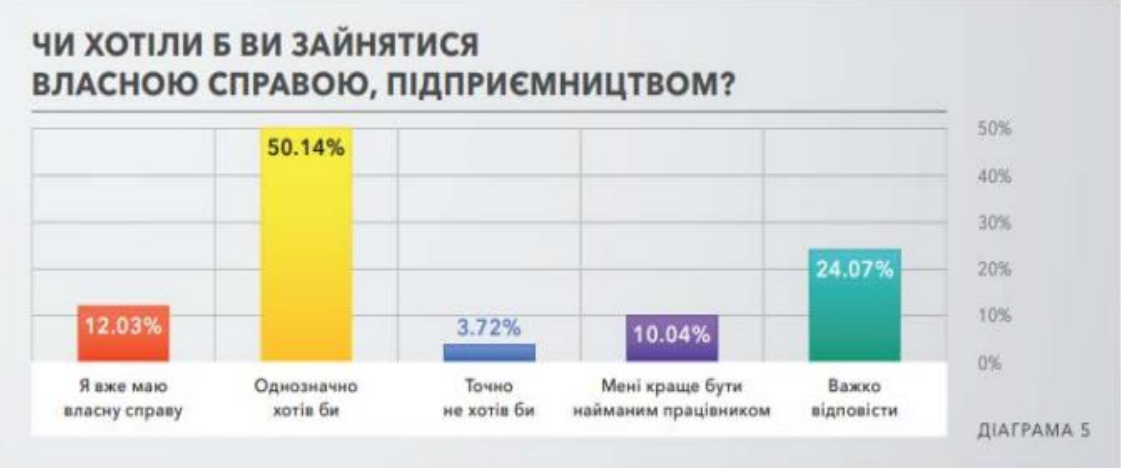

Рис. 1.3. Частка ветеранів, зацікавлених у започаткуванні власної справи [45].

Отже, результативна реінтеграція ветеранів війни має значення не лише для підвищення якості життя конкретної людини, а й для ширшого суспільного добробуту, адже вона підтримує соціальну стабільність, безпеку та згуртованість громад. Дієва реабілітація відкриває ветеранам шлях до активної участі у житті громади; натомість дефіцит підтримки здатен запускати “ланцюгові” негативні наслідки на психологічному, економічному та соціальному рівнях. Важливо, що ці наслідки виходять за межі особистої історії ветерана і зачіпають родину та місцеві спільноти.

Особливо чутливими до напруження є члени сімей ветеранів, оскільки вони часто несуть значне емоційне навантаження. Перебування поруч із людиною, яка переживає складну адаптацію, має психоемоційні труднощі або тривалий стрес, підвищує психологічний тиск на близьких. Додатково ситуацію ускладнює погіршення фінансового становища сім’ї через безробіття або обмежену працездатність ветерана, що підсилює напруження у взаєминах. У підсумку зростає ймовірність конфліктів, емоційного віддалення та ослаблення сімейних зв’язків, а це здатне поглиблювати соціальні проблеми.

Ці висновки узгоджуються з результатами опитування, відображеними на рис. 1.4 [45], де показано масштаби емоційного напруження в родинах ветеранів

та типові труднощі, з якими вони стикаються, підтримуючи близьких після повернення з війни. Наведені дані додатково підтверджують потребу в комплексній моделі реінтеграції, орієнтованій не лише на ветеранів, а й на їхні сім'ї.

Рис. 1.4. Основні ризики та соціальні виклики, з якими стикаються ветерани війни [44].

Втрата активної участі ветеранів у соціальному житті є суттєвою загрозою для суспільства і держави, адже спричиняє відчутні соціальні та економічні втрати. Багато ветеранів володіють цінними компетентностями, практичним досвідом і дисципліною, які могли б бути ресурсом розвитку громад. Проте за умов недостатньої підтримки та нерозв'язаних проблем частина ветеранів опиняється на периферії суспільного життя, що підвищує ризики безробіття і посилює загальну соціальну вразливість. На макрорівні це збільшує навантаження на державні інституції, поглиблює соціальні напруження, провокує стереотипізацію та стигматизацію ветеранів, що ще більше ускладнює їхнє повернення до активної участі у житті громади.

Окремого значення набуває оцінка того, наскільки ветерани задоволені отриманими послугами соціального захисту. Відповідно до даних, поданих на рис. 1.5 [45], помітна частка опитаних висловила незадоволення якістю окремих видів підтримки. Зокрема: 36,68% респондентів були незадоволені рівнем медичного обслуговування; 30,95% – вирішенням питань щодо надання земельних ділянок; 28,08% – обсягом грошової допомоги; 20,63% – системою комунальних субсидій; 20,63% – психологічною реабілітацією; 17,77% – пенсійним забезпеченням; 16,91% – податковими знижками; 16,62% – умовами безоплатного проїзду; 9,17% – пільгами на навчання. Окрім того, близько 25,5% зазначили, що не мають досвіду користування відповідними послугами, а 7,45% подали власні варіанти відповідей; серед них найчастіше згадувалися проблеми відсутності фактично отриманих послуг, складнощі з оформленням статусу особи з інвалідністю або наданням статусу учасника бойових дій.

Рис. 1.5. Рівень незадоволеності ветеранів війни реалізацією отриманих соціальних послуг [45].

Відповідаючи на запитання про ті послуги, якими ветерани найбільше задоволені (рис. 1.6), респонденти найчастіше відзначали кілька напрямів підтримки [45]. Зокрема 51,86% позитивно оцінили комунальні субсидії; 27,22% – можливість користуватися безоплатним проїздом; 20,63% – пенсійне

забезпечення. Серед інших видів підтримки рівень задоволеності був нижчим: 11,17% позитивно оцінили медичне обслуговування; 8,31% – надання земельних ділянок; 8,6% – пільги на навчання; 4,01% – грошову допомогу; 2,58% – психологічну реабілітацію; 2,29% – податкові знижки. Водночас 11,88% опитаних вказали, що не задоволені жодною з отриманих послуг, а ще 9,6% обрали власні варіанти відповідей, де домінували проблеми дефіциту інформації про доступні сервіси, складнощі з оформленням статусу для використання пільг, а також відмова від звернень через бюрократичні та інші перешкоди.

Рис. 1.6. Рівень задоволеності ветеранів війни отриманими соціальними послугами [45].

Таким чином, аналіз наявних пільг і практик підтримки ветеранів війни свідчить, що вони не завжди корелюють із реальними потребами та очікуваннями, особливо серед ветеранів економічно активного віку, які прагнуть забезпечити гідний рівень життя для себе і родини. Чинна система переважно зосереджена на гарантуванні базових прав і переваг, проте недостатньо пристосована до завдань розвитку професійного потенціалу та підтримки самореалізації, що гальмує повернення ветеранів до продуктивної діяльності.

У контексті оновлення ветеранської політики, яка робить акцент на інтеграції та адаптації до мирного життя, пріоритетним стає посилення програм

зайнятості. Відповідно, особливого значення набувають підвищення кваліфікації, професійна перепідготовка, підтримка підприємницьких ініціатив і розширення доступу до освіти. Такі інструменти одночасно працюють на добробут ветеранів і дають позитивний економічний ефект для суспільства, адже стимулюють їхню активну участь у соціально-економічному розвитку та забезпечують стабільність для сімей.

Під час дослідження соціальної підтримки ветеранів важливо також фіксувати позитивні наслідки успішної реінтеграції на індивідуальному та суспільному рівнях. Одним із найпомітніших результатів є поліпшення психоемоційного стану: зростає стресостійкість, упевненість, конструктивне бачення майбутнього, що полегшує включення у професійне та соціальне середовище. Ветерани, які успішно адаптувалися, частіше реалізують кар’єрні цілі та продуктивно використовують набуті під час служби навички.

Позитивна реінтеграція відображається і в підвищенні громадянської активності: ветерани долучаються до волонтерських ініціатив, громадських проєктів, стають помітними учасниками місцевих спільнот. Досвід командної взаємодії, дисципліна та лідерські якості трансформуються у ресурс розвитку громад, а ширше залучення ветеранів зменшує ризики безробіття, посилює соціальну згуртованість і формує важливий суспільний приклад. Додатково успішна реінтеграція знижує навантаження на систему соціального захисту, оскільки економічно самодостатні ветерани менше залежать від допомоги і водночас роблять внесок у розвиток економіки. У підсумку комплексний підхід до підтримки ветеранів сприяє не лише їхній адаптації, а й загальному підвищенню рівня стабільності та згуртованості суспільства, що є особливо значущим у період повоєнної відбудови.

Окрім того, результативна реінтеграція має стратегічне значення для зміцнення держави та безпекового середовища. Відчуття підтримки з боку суспільства й держави посилює довіру до інституцій, стимулює громадянську активність та формує більш конструктивне суспільне ставлення до військової

служби. Повага до ветеранів і гарантії гідної адаптації підтримують мотивацію та моральний стан військовослужбовців, а також підсилюють готовність ветеранів долучатися до захисту держави у разі надзвичайних потреб.

Узагальнюючи, інвестування у розвиток системи соціальної реабілітації та реінтеграції ветеранів є не лише етичним обов'язком держави і суспільства, а й стратегічною умовою посилення національної безпеки, підтримки економічного розвитку та формування стійкого, згуртованого суспільства, здатного відповідати на виклики повоєнного періоду.

Висновки до першого розділу

1. У межах дослідження окреслено теоретичні підходи до розбудови держави соціального добробуту крізь призму забезпечення соціальної справедливості та рівності можливостей. Установлено, що концептуальне ядро цієї моделі формують взаємопов'язані складові: гарантування рівних можливостей для різних соціальних груп; утвердження принципу солідарності як основи підтримки вразливих категорій; збереження економічної стабільності як передумови сталості системи соціального забезпечення; реалізація політичної відповідальності держави за добробут населення. Обґрунтовано, що держава соціального добробуту не обмежується роллю механізму мінімальних гарантій, а має діяти як активний інструмент подолання структурних соціальних бар'єрів та нерівностей, забезпечуючи реальний, а не лише декларативний доступ громадян до освіти, охорони здоров'я, працевлаштування, житлових можливостей і базових соціальних послуг. На прикладі України показано, що конституційне закріплення статусу соціальної держави та розвиток політики соціального захисту узгоджуються з сучасними уявленнями про формування стійкого, справедливого й соціально гармонійного суспільства, де соціальна підтримка розглядається як інвестиція у людський потенціал та суспільну згуртованість.

2. Досліджено засади концептуального розуміння реінтеграції ветеранів війни як системного елемента соціальної підтримки, що поєднує психологічний, соціальний і економічний виміри повернення до цивільного життя. Встановлено, що реінтеграція має комплексний характер і включає широкий спектр взаємодоповнювальних заходів: відновлення психологічної стійкості та емоційної рівноваги; відбудову соціальних зв'язків і соціальної активності; формування економічної самостійності через доступ до праці, освіти, професійної підготовки та підприємницьких можливостей. Доведено, що результативність реінтеграції безпосередньо залежить від узгодженої взаємодії державних інституцій, органів місцевого самоврядування, громадського сектору й приватних роботодавців, а також від якості координації послуг і зниження бар'єрів доступу до них. Аргументовано, що успішна адаптація ветеранів має мультиплікативний ефект: вона підсилює особистісний розвиток і відновлення ветеранів, зміцнює спроможність громад, зменшує ризики соціальної ізоляції та економічної нестабільності, а також підтримує рівень національної безпеки й довгострокову соціальну стабільність. Підкреслено, що сучасна модель реінтеграції має спиратися на поєднання трьох опорних компонентів – професійного становлення; доступної психологічної підтримки; активного залучення ветеранів до економічного й суспільного життя, – оскільки саме така триєдина логіка дозволяє перейти від фрагментарних заходів до цілісної системи, зорієнтованої на реальні потреби ветеранів та їхніх родин.

РОЗДІЛ 2. ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

2.1. Особливості національної законодавчої бази у сфері соціальної підтримки ветеранів війни

Збройна агресія Російської Федерації, що фактично стартувала 20 лютого 2014 року з незаконної анексії Автономної Республіки Крим, змінила траєкторію української Революції Гідності, перетворивши її на тривалу боротьбу за державність, суверенітет, територіальну цілісність і незалежність України. Наслідком цих подій стало різке збільшення чисельності нової генерації ветеранів, чиї запити істотно відрізняються від потреб представників попередніх поколінь борців за свободу, зокрема учасників визвольних змагань XX століття або Другої світової війни.

Переважна частина сучасних ветеранів належить до молодого, працездатного віку, тому для їхнього повернення до цивільного середовища потрібні адаптивні та гнучкі механізми реінтеграції, які мають охоплювати освіту, професійну підготовку та перепідготовку, психологічну підтримку і працевлаштування, одночасно враховуючи специфіку життя у постконфліктних умовах. Це зумовлює потребу оновлення державних і суспільних підходів, аби забезпечити всебічну адаптацію ветеранів до економічного та соціального середовища. Такі висновки узгоджуються з результатами дослідження Українського ветеранського фонду та Міністерства у справах ветеранів за темою “Портрет ветерана російсько-української війни 2014–2022 років”, де показано, що найбільша частка ветеранів припадає на вікові групи 31–40 років (34,5%) та 19–30 років (31,1%), тобто домінують особи молодого та працездатного віку [49].

Починаючи з 2014 року, на тлі масового повернення військовослужбовців із району бойових дій, Україна зіткнулася з необхідністю формування дієвої системи реінтеграції ветеранів, що вимагало оперативного розвитку нормативно-

правової бази та оновлення державної політики соціального захисту. Реалізація соціальної, професійної та психологічної адаптації передбачала розширення доступу ветеранів до послуг і ресурсів, зокрема до програм реабілітації, інструментів психологічної підтримки та механізмів сприяння працевлаштуванню.

Відповідаючи на нові соціальні й економічні виклики, держава коригувала чинне законодавство, переглядаючи гарантії та розширюючи правові інструменти з урахуванням актуальних потреб ветеранів. Важливим кроком стали зміни до Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їхнього соціального захисту” [13], завдяки яким учасників Антитерористичної операції, а згодом і Операції об’єднаних сил було офіційно віднесено до ветеранів війни, що забезпечило поширення на них визначених законом гарантій [13].

Саме у 2014–2016 роках в Україні було закладено основу для системнішого вирішення питань реінтеграції, що супроводжувалося формуванням нормативно-правових умов соціальної підтримки та адаптації ветеранів. Попри складність суспільно-політичного контексту, держава здійснила помітні кроки для реагування на ключові потреби осіб, які повернулися до цивільного життя після участі у бойових діях. Наступний етап розвитку політики підтримки ветеранів припадає на 2017–2019 роки, коли було розширено спектр програм і послуг: активізувалися напрями професійної перепідготовки, посилився медичний і психологічний супровід, більше уваги приділялося працевлаштуванню, соціальній інтеграції та адреснішому врахуванню різних потреб ветеранської спільноти.

Однією з помітних ініціатив цього періоду стала “Програма адаптації ветеранів війни до цивільного життя” [11], яка закріпила логіку системної допомоги ветеранам у поверненні до цивільної діяльності. Вона була зорієнтована як на підтримку на індивідуальному рівні, так і на створення умов для стійкого професійного та соціального розвитку з урахуванням бойового досвіду та психологічних особливостей ветеранів. Водночас значний внесок у

реалізацію змін забезпечили недержавні організації, які виступили практичною ланкою взаємодії між державними структурами та ветеранами. Серед їхніх пріоритетних функцій були інформаційно-консультаційний супровід щодо реабілітації, навчання і працевлаштування; організація психологічної підтримки; правова допомога у вирішенні юридичних питань; сприяння професійній перепідготовці та розвитку підприємницьких ініціатив; проведення громадських кампаній для зменшення стигматизації та підвищення уваги до ветеранської тематики. Активність громадського сектору не тільки доповнила державні кроки, а й посилила спроможність системи підтримки враховувати індивідуальні потреби ветеранів.

У 2017–2019 роках також розширювалися інфраструктурні проєкти та програми, орієнтовані на ветеранську підтримку. Поєднання “Програми адаптації ветеранів війни до цивільного життя” з розвитком недержавних ініціатив сприяло посиленню зворотного зв’язку та кращому адресуванню запитів ветеранів, розширюючи доступ до послуг [35].

У 2020–2022 роках держава істотно активізувала політику підтримки ветеранів, упроваджуючи нові законодавчі ініціативи та комплексні стратегічні рішення. Акценти були зосереджені на професійній реабілітації, розширенні медичної та психологічної допомоги, вирішенні житлових питань і посиленні соціальної інтеграції. Підходи у сфері працевлаштування та професійної перепідготовки дедалі більше орієнтувалися на індивідуальні потреби ветеранів, а нові ініціативи передбачали персоніфіковані формати підтримки, підвищення якості соціальних послуг та умови для довготривалої реабілітації.

Ключовим кроком цього етапу стала затверджена Кабінетом Міністрів України “Національна стратегія реінтеграції ветеранів” [24], яка закріпила комплексний підхід і визначила основні напрями: удосконалення законодавства та запровадження норм для підвищення якості соціального захисту, зокрема у частині пенсійного забезпечення, медичного обслуговування і соціальних гарантій; формування мережі спеціалізованих медичних установ для лікування і

реабілітації з комплексним охопленням фізичного та психічного здоров'я; розвиток обласних центрів надання послуг ветеранам як опорних точок реінтеграції на місцевому рівні; створення єдиного електронного реєстру "ЄВЕТЕРАН" для підвищення якості державних послуг, зменшення корупційних ризиків і впливу суб'єктивних чинників; запровадження інструментів забезпечення житлом через пільгове кредитування та співфінансування [24]. Значення системного підходу до підтримки ветеранів було також відображено у рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року, введеному в дію Указом Президента України "Про Стратегію людського розвитку" [13], де реінтеграцію учасників бойових дій у мирне життя визначено серед важливих завдань державної політики, пов'язаних із національною безпекою.

Відповідно до статті 5 Розділу II Закону України "Про статус ветеранів війни та гарантії їх соціального захисту" у редакції від 01 січня 2021 року, учасниками бойових дій визнаються особи, які виконували бойові завдання із захисту Батьківщини у складі підрозділів Збройних Сил та інших формувань як у період воєнних дій, так і в умовах мирного часу [13]. З огляду на ознаки міжнародного збройного конфлікту, до осіб, визначених як учасники цього протистояння, віднесено захисників незалежності, суверенітету й територіальної цілісності України, включно з учасниками Антитерористичної операції та Операції об'єднаних сил [23].

Паралельно з розвитком системи підтримки проявилася проблема недостатньої обізнаності ветеранів щодо власних прав і доступних можливостей допомоги. За результатами опитувань Національного інституту стратегічних досліджень зафіксовано, що 29,2% опитаних ветеранів визначили рівень задоволення потреб у інформаційно-консультаційній підтримці як повністю незадовільний; 16,8% оцінили його на три бали з п'яти, а 15,6% – на два бали [52]. Дефіцит інформації істотно ускладнює доступ до пільг і програм, посилює бар'єри соціальної адаптації та провокує конфліктні ситуації, зокрема у сфері

транспортних пільг. Один із респондентів окремо зазначив, що відсутність чіткої інформації про маршрути звернення обмежує можливості реалізації прав [37]. У цьому зв'язку наголошено на потребі активізації інформаційних кампаній та більш адресного інформування ветеранської спільноти.

Попри позитивні зміни у 2020–2022 роках, практична імплементація низки програм супроводжувалася труднощами, а недооцінка комунікаційної складової призводила до неповного використання гарантованих прав, зокрема щодо транспортних і земельних пільг, житлового забезпечення та соціальної допомоги. Водночас ефективне інформування ветеранів розглядається як один із чинників підвищення довіри до інституцій та активнішого включення ветеранів у соціальне життя.

У 2023–2024 роках, реагуючи на виклики, спричинені повномасштабним вторгненням Російської Федерації, Україна зосередилася на оновленні й реформуванні системи ветеранської підтримки, намагаючись зробити її більш дієвою, гнучкою та зорієнтованою на реальні потреби, спираючись на попередній досвід та зворотний зв'язок від ветеранів. Водночас зберігається проблема того, що система пільг, сформована у 1993 році, не повністю відповідає запитам нової генерації ветеранів, а багатосуб'єктність і фрагментація повноважень ускладнюють доступ до послуг, посилюють бюрократичний тиск і підвищують соціальне напруження. У цьому контексті актуалізується завдання системної модернізації: спрощення процедур; централізація управлінських контурів; оптимізація процесів обслуговування, що має знизити бюрократичні бар'єри, підвищити прозорість і результативність системи. Закон України "Про статус ветеранів війни та гарантії їх соціального захисту" був ухвалений у 1993 році [13], і відтоді зміни відбувалися поступово, однак накопичена потреба у перегляді норм, термінології та інструментів підтримки, які краще відповідали б сучасним запитам ветеранської спільноти, залишається актуальною.

Додатковим викликом є те, що статус "ветерана" охоплює не лише учасників бойових дій, а й інші категорії осіб, що ускладнює систему пільг і

робить частину привілеїв застарілими в контексті завдань реінтеграції. Це підсилює аргументацію на користь оптимізації пільг з фокусом на реальні соціальні, економічні та психологічні потреби тих, хто безпосередньо повертається із зони бойових дій, та потребує сучасних інструментів інтеграції.

Після 24 лютого 2022 року ветеранська політика зазнала суттєвих змін через стрімке зростання кількості осіб зі статусом ветерана війни та появу складніших статусних траєкторій, коли частина людей, уже маючи ветеранський статус, знову повернулася до лав Збройних Сил України. Це вимагає комплексних рішень і тіснішої координації між профільними органами для одночасного врахування потреб діючих військовослужбовців і тих, хто повертається до цивільного життя. На цьому тлі проявилися проблеми декларативності окремих гарантій та недостатньої мотивації ветеранів користуватися частиною пільг, що підштовхнуло до перегляду програм, зокрема у сферах ментального здоров'я та професійної адаптації, з метою підвищення їхньої практичної результативності.

У вересні 2023 року було започатковано проєкт "Помічник ветерана", спрямований на комплексну підтримку учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни [42]. Одним із його ключових напрямів стало професійне навчання ветеранів у закладах професійної освіти для подальшої трудової реінтеграції. У межах ініціативи запроваджено підготовку професійних помічників, які мають забезпечувати індивідуальний супровід ветеранів, допомагати у реалізації прав і задоволенні потреб, сприяти професійній підготовці, перепідготовці та підвищенню кваліфікації через інструменти професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості. Важливою складовою стало створення оплачуваних посад таких помічників у сервісних офісах, що інтегрує супровід у сталу систему. Водночас зазначено, що програма наразі охоплює лише вісім обласних центрів – Дніпро, Одесу, Полтаву, Рівне, Суми, Харків, Львів, Івано-Франківськ – що зменшує доступність для інших регіонів, а також ускладнює реалізацію через кадровий дефіцит і організаційні

труднощі. Попри це, проєкт оцінюється як важливий крок у посиленні реінтеграції, однак потребує розширення географії, уточнення організаційної моделі та активнішого добору кандидатів [42].

Паралельно у 2023 році було запущено портал “Є-ветеран”, ініційований Міністерством у справах ветеранів України, що реалізує ідею єдиного онлайн-ресурсу для інформування про послуги, пільги, освітні можливості, правові консультації та програми професійної адаптації. Портал орієнтований не лише на ветеранів, а й на членів їхніх сімей та інших осіб, які потребують допомоги у зв’язку з участю у бойових діях. Його призначення – спрощувати доступ до ресурсів, зменшувати бюрократичні бар’єри, долати інформаційну ізоляцію та вибудовувати ефективні канали комунікації між ветеранами і державними інституціями; у документах наголошено, що ресурс має полегшувати доступ до інформації про права, пільги та необхідні інструменти реінтеграції [12].

Важливу роль у системі підтримки ветеранів продовжують відігравати громадські та благодійні організації, які доповнюють державні ініціативи. Прикладом є проєкт “The Return; Повернення” (“The Return” – назва англійською мовою; “Повернення” – українською мовою), реалізований благодійною організацією “МБФ HELP AND HELPS UA” (назва англійською мовою) у співпраці з “VETERAN HUB” (ветеранський простір; назва англійською мовою) та громадською організацією “ПОБРАТИМИ” [66]. Ініціатива спрямована на комплексну підтримку ветеранів та їхніх родин через програми реабілітації, адаптації й соціальної інтеграції, зокрема через психологічну допомогу, консультації, тренінги та інші спеціалізовані послуги. Окремо зазначено внесок “VETERAN HUB” у дослідницькі й методичні продукти: “ветеранські простори” провели серію глибинних інтерв’ю, відтворивши траєкторію адаптації ветеранів на різних етапах цивільного повернення та створивши концептуальну мапу “Шлях ветеранів війни та ветеранок” [65]; також було підготовлено посібник “Практика”, орієнтований на покращення взаємодії роботодавців із ветеранами у робочому середовищі [66].

Попри розширення ініціатив, чинна система соціально-правового захисту ветеранів в Україні все ще демонструє прогалини у забезпеченні повного переходу від військової служби до цивільного життя, зокрема у сфері кар'єрної інтеграції. Економічна самостійність визнається важливою умовою повернення до суспільства, однак доступність послуг і можливостей залишається обмеженою через низьку поінформованість про права, складність процедур і недостатність ресурсів. У цьому контексті серед пріоритетів названо реформування системи інформування, спрощення процедур та посилення фінансування, що може підвищити доступність підтримки.

Результати анкетування Міжнародної організації з міграції засвідчують, що ветерани, особливо ті, хто має інвалідність, потребують комплексної допомоги, яка поєднує підтримку фізичного і психічного здоров'я, соціальну інтеграцію та розширення економічних можливостей [37]. Наголошено на важливості якісної медичної допомоги, психологічної підтримки й соціальних послуг, а також на доцільності інформаційних кампаній щодо зниження стигми у питаннях психічного здоров'я серед ветеранів, що може підвищити готовність звертатися по допомогу [37].

З погляду економічної інтеграції державна політика має забезпечувати доступ до освіти, професійної підготовки, програм сприяння працевлаштуванню та створення інклюзивного робочого середовища. Це має підвищити конкурентоспроможність ветеранів на ринку праці й підтримати їхню економічну незалежність. Додатково підкреслено значення груп взаємодопомоги та ветеранських спільнот, які розширюють соціальні контакти та полегшують адаптацію через взаємну підтримку і взаємодію з громадськими організаціями. Для ветеранів з інвалідністю окремо актуалізовано питання доступного житла та спеціально обладнаного середовища як чинника підвищення якості життя.

У межах трансформації системи підтримки ветеранів особливої уваги потребує вибудова ефективного механізму переходу з військової служби до цивільного життя: йдеться не лише про скорочення бюрократії, а про

запровадження індивідуалізованого підходу, який максимально враховує потреби конкретної людини. Допомога ветеранам і членам їхніх сімей має надаватися за принципами зручності, прозорості та доступності. У довгостроковій перспективі окреслено потребу у комплексній моделі підтримки ветеранів, їхніх родин і сімей загиблих захисників, яка має включати персоніфіковану реінтеграцію, можливості професійної перепідготовки і працевлаштування, доступ до психологічної допомоги та реабілітації, покращення житлових умов, гарантування соціальних прав і розширення участі громадських та благодійних організацій у процесах соціальної адаптації. Така модель має узгоджуватися із суміжними напрямами державної політики у сферах охорони здоров'я, економічного розвитку та національної безпеки, аби забезпечити стале повернення ветеранів до цивільного середовища.

У цьому контексті також аргументовано доцільність порівняльного аналізу досвіду США та Канади у сфері реінтеграції ветеранів як підстави для оновлення національної стратегії в Україні. До потенційних цілей такого аналізу віднесено: вивчення ефективних моделей реінтеграції з урахуванням соціально-економічних умов і можливостей адаптації до українських реалій; визначення ключових напрямів підтримки в освіті, працевлаштуванні, соціальному захисті та психологічному супроводі; аналіз інституційних ролей державних, громадських і благодійних організацій; оцінювання фінансування та ресурсного забезпечення програм; порівняння правових механізмів захисту ветеранів і їхніх родин; аналіз підходів до психологічної реабілітації як обов'язкового елемента комплексного відновлення.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що національне нормативно-правове поле у сфері соціальної підтримки ветеранів демонструє поступове, проте недостатньо цілісне пристосування до сучасних викликів. Чинні акти лише частково відповідають актуальним потребам нової генерації ветеранів, що підсилює необхідність глибшого оновлення підходів до соціальної, професійної та психологічної інтеграції. Пріоритетними напрямами подальшого розвитку

політики визначено комплексне реформування, врахування кращих міжнародних практик, посилення механізмів інформування, спрощення доступу до пільг і послуг та розгортання персоніфікованої підтримки як основи результативної реінтеграції ветеранів війни в Україні.

2.2. Практики реалізації державної політики щодо соціальної підтримки ветеранів війни у США та Канаді

У Сполучених Штатах Америки діє масштабна програма “Veteran Reintegration” (програма реінтеграції ветеранів), спрямована на комплексну допомогу ветеранам війни під час їхнього переходу до цивільного життя після завершення військової служби [67]. Вона передбачає широкий набір сервісів і ресурсів, які мають забезпечити максимально плавну адаптацію до громадянського середовища, підтримати включення у соціальну спільноту та полегшити інтеграцію на ринку праці. Американська модель вирізняється чіткою організаційною логікою: процес повернення до цивільного життя вибудовується як послідовність взаємопов’язаних етапів, що дає змогу поєднати підготовку до звільнення, освітньо-професійні можливості, медичний і психологічний супровід, працевлаштування, житлові інструменти та підтримку родини в єдину систему. У державній політиці США акцент зміщено на довготривалу адаптацію ветеранів, їхнє стале соціальне включення та формування умов, які підтримують соціальний добробут.

Підготовка до звільнення зі служби зазвичай розпочинається ще до завершення військової кар’єри через спеціальні курси, які орієнтують військовослужбовців на цивільні правила праці й повсякденного життя. Так, “Transition Assistance Program” (TAP) (програма допомоги під час переходу) фокусується на розвитку практичних навичок працевлаштування: пошуку роботи, підготовки резюме, проходження співбесід, а також на базових фінансових компетентностях, що знижує ризики дезадаптації у перші місяці

після демобілізації. Освіта та професійна підготовка в американській моделі розглядаються як один із ключових каналів відновлення економічної самостійності, де важливу роль відіграє “GI Bill” (програма освітнього фінансування для ветеранів), яка підтримує навчання у коледжах і університетах та сприяє професійній перепідготовці. Медичний блок і психологічна реабілітація реалізуються під управлінням “VA” (Міністерство у справах ветеранів США), зокрема через “VA Mental Health Services” (послуги з підтримки психічного здоров’я), що охоплюють допомогу при посттравматичному стресовому розладі, терапевтичні втручання та формати груп підтримки, спрямовані на стабілізацію психоемоційного стану. Паралельно працюють інструменти працевлаштування і підтримки підприємництва: державні програми допомагають із пошуком роботи та створенням власної справи, а центри зайнятості й програми для малого бізнесу забезпечують навчання, наставництво та доступ до фінансових можливостей для ветеранів, які обирають підприємницький шлях. Значне місце посідають житлові механізми та соціальний супровід: “VA Home Loan” (пільгові житлові позики для ветеранів) розширює доступ до житла, а також передбачає спеціальні умови для ветеранів з інвалідністю або тих, хто втратив домівку. Важливою складовою є й підтримка сімей ветеранів, що включає психологічні сервіси, освітні програми та фінансові інструменти для членів родини, аби зменшити навантаження, яке часто супроводжує адаптацію після повернення. У підсумку американська система реінтеграції функціонує як багаторівнева та скоординована взаємодія державних інституцій і профільних сервісів, що підсилює спроможність ветеранів успішно адаптуватися до мирного життя та залишатися активними учасниками суспільного розвитку.

Окремим ключовим напрямом у США є “Veterans Health Administration” (VHA) (адміністрація охорони здоров’я ветеранів) – розгалужена система медичного обслуговування ветеранів, яка через мережу лікарень і клінік надає широкий спектр послуг: лікування фізичних ушкоджень, підтримку при

психічних розладах, а також довготривалу реабілітацію [71]. На етапі проходження служби військовослужбовці користуються “TRICARE” (система медичного забезпечення військових), що охоплює профілактику, діагностику, лікування травм і хронічних станів, амбулаторне та стаціонарне лікування, медикаментозне забезпечення, стоматологічні послуги і підтримку психічного здоров’я; це підсилює безперервність медичної допомоги під час служби і після її завершення [71]. У практиках психологічної підтримки помітне місце посідають цифрові й спільнотні формати, зокрема “Make the Connection” (онлайн-платформа взаємопідтримки), що допомагає зменшувати відчуття ізольованості через обмін історіями, отримання емоційної підтримки та доступ до індивідуальних і групових терапевтичних сесій. Водночас у США розвинута система підтримки ветеранського підприємництва, яка отримала інституційне оформлення через “Office of Veterans Business Development” (підрозділ розвитку ветеранського бізнесу) та мережу локальних центрів підтримки підприємців-ветеранів; вони надають консультації, навчальні програми, менторський супровід і допомагають залучати фінансові ресурси для старту власної справи.

Важливою складовою підприємницького напряму є “Boots to Business” (освітня програма для запуску бізнесу ветеранами), інтегрована в державні ініціативи з розвитку підприємництва. Вона пропонує курси, що охоплюють базові аспекти створення і ведення справи: фінансове планування, розроблення маркетингової стратегії, управління підприємством і аналіз ринку; одночасно формує мережу підтримки через партнерські організації, наставників і доступ до фінансових інструментів, включно з грантовими можливостями. У сфері працевлаштування значну роль відіграє “Department of Labor” (Департамент праці США), який забезпечує реалізацію федеральних трудових норм щодо справедливих, безпечних і гідних умов праці [71]. Практичним інструментом у ветеранському сегменті є “VETS” (Служба працевлаштування та навчання ветеранів) при Департаменті праці, що допомагає ветеранам готуватися до кар’єри в цивільному секторі, надає консультації, ресурси і захист трудових прав.

Однією з ключових ініціатив “VETS” є “Jobs for Veterans State Grants Program” (програма державних грантів штатам для створення робочих місць для ветеранів), яка підтримує місцеві органи влади у розгортанні спеціалізованих робочих місць; паралельно надаються освітні послуги, індивідуальні консультації, допомога з підготовкою документів і супровід працевлаштування. Додатково при Департаменті праці діє консультативний комітет із питань працевлаштування, навчання та взаємодії ветеранів з роботодавцями, який відстежує потреби ветеранів, оцінює ефективність програм і формує рекомендації щодо їхнього оновлення відповідно до реалій ринку праці [71].

Окремої уваги заслуговує цифрова складова підтримки: платформа “Veteran Reintegration” (цифровий доступ до сервісів реінтеграції) спрощує отримання послуг ветеранами та їхніми сім’ями [67]. Для цього “VA” (Міністерство у справах ветеранів США) розробило тридцять вісім мобільних додатків, які охоплюють різні напрями підтримки, включно з онлайн-консультуванням за тематичними запитами [67]. Також на офіційному вебресурсі “VA” функціонує розділ “Veterans Welcome Kit” (інформаційний комплект для ветеранів) із шаблонами документів і покроковими інструкціями для типових життєвих ситуацій – від освітніх питань дітей до планування медичних потреб, житла чи виходу на пенсію [67].

Канадська модель соціальної підтримки ветеранів також демонструє інтегрований підхід, у якому психологічна адаптація поєднується з освітніми, соціальними та медичними інструментами, орієнтованими на повернення до мирного життя. У цьому контексті варто відзначити “Canada’s Veterans Transition Network” (VTN) (мережа переходу ветеранів), що пропонує індивідуальні консультації та групові сесії, спрямовані на підтримання психоемоційного здоров’я і розвиток самосвідомості [52]. Індивідуальна робота в межах цієї програми зорієнтована на адресну допомогу з урахуванням життєвих обставин ветерана, створює конфіденційний простір для обговорення труднощів і формує навички саморегуляції за участю фахівців. Групові формати, своєю чергою,

вибудовують середовище взаємопідтримки, де учасники обмінюються досвідом, розвивають стратегії стресостійкості, відновлюють соціальні зв'язки та зменшують ризики ізоляції; комплексність підсилюється використанням практик подолання стресу і посттравматичного стресового розладу, зокрема через групову терапію у форматах "VTN" [52]. У цілому ця програма демонструє ефективність поєднання психологічної допомоги із соціальною інтеграцією як умовою стабілізації та повернення до активного громадського життя.

Важливе місце у Канаді займає програма "Veterans Affairs Canada" (система підтримки ветеранів Канади), яка забезпечує медичну допомогу, компенсаційні виплати, пенсійні механізми та фінансову підтримку у випадках травм або захворювань, пов'язаних із військовою службою [51]. Її особливістю є багаторівневість і орієнтація на індивідуальні запити, що охоплює медичне обслуговування, реабілітацію, професійну перепідготовку, психологічний супровід і підтримку сімей. Окремий елемент канадської стратегії – "The Canadian Armed Forces Transition Group" (перехідна група Збройних сил Канади), створена у взаємодії Міністерства оборони та Міністерства у справах ветеранів, яка супроводжує військовослужбовців під час переходу до цивільного життя, забезпечуючи потреби в реабілітації, перекваліфікації та соціальній інтеграції [53]. У її межах діє "CFTG" (Career Transition for Veterans Program) (програма кар'єрного переходу ветеранів), що надає ширший набір послуг для стабілізації життєвих обставин, підтримки кар'єрного розвитку та адаптації до нових умов життя; такий підхід мінімізує стрес переходу і підвищує якість життя ветеранів і їхніх родин.

Загалом канадські практики підтримки ветеранів характеризуються системністю, високою участю держави та постійною увагою до запитів кожного ветерана, поєднуючи державні інструменти з активністю громад і ветеранської спільноти. Важливо, що соціальна допомога тут тісно пов'язана із завданнями економічної самостійності, що проявляється через залучення ветеранів до консультацій і прийняття рішень, діалогічну взаємодію інституцій та гнучку

адаптацію програм до змінних умов. У підсумку канадська модель може розглядатися як приклад ефективної державної політики, де індивідуалізований підхід, координація інструментів і залучення різних рівнів підтримки створюють умови для повноцінної інтеграції ветеранів у мирне життя, а її досвід є корисним для врахування під час удосконалення подібних систем в інших країнах.

Висновки до другого розділу

1. Проаналізовано особливості національного нормативно-правового регулювання у сфері соціальної підтримки ветеранів війни. Установлено, що чинна законодавча рамка, яка формувалася протягом тривалого часу, не повною мірою відповідає актуальним викликам та профілю потреб сучасної ветеранської спільноти. Виявлено, що механізми надання соціальних послуг і гарантій залишаються недостатньо адаптивними, а їх практична реалізація ускладнюється складністю процедур, фрагментарністю сервісів і нерівномірністю доступу. Обґрунтовано необхідність модернізації системи через спрощення адміністративних маршрутів отримання допомоги, підвищення результативності інформування і консультування, посилення координації між суб'єктами політики, а також на системне врахування кращих міжнародних практик для забезпечення дієвої підтримки та стійкої інтеграції ветеранів у цивільне життя.

2. Узагальнено практики реалізації державної політики соціальної підтримки ветеранів війни у США та Канаді. Визначено, що в обох країнах домінує комплексна модель реінтеграції, у межах якої медична реабілітація, психологічний супровід, освітньо-професійні траєкторії, програми працевлаштування та інструменти економічної самостійності поєднуються в єдину логіку підтримки. Показано, що суттєвий ефект забезпечують цифрові сервіси доступу до послуг, стандартизовані програми переходу від служби до цивільного життя, а також окремі рішення, орієнтовані на сім'ї ветеранів. У підсумку встановлено, що така інтегрована політика підсилює адаптаційні

можливості ветеранів, сприяє їх соціальній включеності й стабілізації економічного становища, знижуючи ризики маргіналізації та повторної дезадаптації.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

3.1. Оцінка сучасних викликів у реалізації державної політики соціальної підтримки ветеранів війни в Україні

В умовах триваючої повномасштабної війни соціальна підтримка ветеранів в Україні набула стратегічного значення як елемент забезпечення соціальної стійкості держави та суспільства. Проте аналіз сучасного стану цієї сфери свідчить про наявність низки суттєвих викликів, які ускладнюють ефективну реалізацію державної політики. Одним із ключових викликів є зростання кількості осіб, які набувають статусу ветерана війни, що створює надмірне навантаження на існуючу систему соціального захисту і потребує оперативного перегляду підходів до планування ресурсів, механізмів надання допомоги та організації послуг.

Однією з найбільш актуальних проблем у сфері соціальної підтримки ветеранів війни в Україні є фрагментарність нормативно-правового регулювання. Наявна законодавча база, яка формувалася в умовах попередніх військових конфліктів та внутрішніх змін, сьогодні не в повній мірі відповідає новим викликам. Зокрема, низка нормативно-правових актів містить суперечності, дублює окремі положення або недостатньо чітко окреслює механізми реалізації прав ветеранів. Вказане створює правову невизначеність і ускладнює процес отримання послуг тими, хто має на них законне право.

Слід зазначити, що чинна система законодавчого забезпечення лише частково враховує потреби ветеранів, які виникли внаслідок повномасштабної війни. Ветерани стикаються не тільки з класичними питаннями соціального захисту, а й із проблемами реінтеграції у цивільне життя, відновленням психічного здоров’я, працевлаштуванням у нових економічних умовах, а також підтримкою членів родин загиблих захисників. Проте діючі програми

здебільшого орієнтовані на стандартизовані пільги, не охоплюючи весь спектр сучасних запитів і життєвих обставин ветеранів.

Важливо підкреслити, що недостатня координація між різними державними органами лише поглиблює існуючі проблеми. Міністерства та відомства часто діють без належного узгодження своїх повноважень, що призводить до дублювання функцій, надмірної паперової тяганини та затягування термінів надання послуг. Таке роз'єднання інституційних зусиль не лише ускладнює процедури для ветеранів, а й формує відчуття розгубленості перед системою, яка замість підтримки нерідко створює додаткові бар'єри. У свою чергу, зростання рівня бюрократизації негативно позначається на довірі ветеранів до державних інституцій. Відсутність ефективної системи обслуговування та тривале очікування реалізації законних прав формують у ветеранів відчуття недооцінки їхнього внеску у захист держави [27]. Окреслене призводить до зниження рівня мотивації до активної громадської участі та поглиблює соціальне відчуження, що є серйозним викликом для побудови стійкого і згуртованого суспільства.

Особливо загостреною на сьогодні залишається проблема доступності та якості медичних і реабілітаційних послуг, орієнтованих на потреби ветеранів війни. Бойовий досвід, фізичні та психологічні травми, отримані в умовах активних бойових дій, вимагають спеціалізованого підходу до лікування та відновлення. Проте наявні державні програми, спрямовані на медичну та реабілітаційну допомогу, в багатьох випадках не забезпечують повного спектру необхідних послуг, залишаючи без належної підтримки значну частину осіб, що повернулися з війни.

Одним із найбільших викликів є недостатня увага до проблем посттравматичного стресового розладу та складних психологічних станів, які потребують довготривалого і висококваліфікованого супроводу. Чинні програми часто не передбачають інтегрованих підходів до психологічної реабілітації, які поєднували б медичне лікування із соціальною адаптацією. Багато ветеранів

стикаються з ситуаціями, коли отримати фахову допомогу стає надзвичайно складно через черги, нестачу спеціалістів або відсутність профільних закладів у регіонах [19].

Не менш гострою є проблема матеріально-технічного забезпечення медичних установ, які надають допомогу ветеранам. Значна частина реабілітаційних центрів працює із застарілим обладнанням і не має достатнього фінансування для модернізації своєї інфраструктури. Брак сучасного діагностичного і реабілітаційного обладнання знижує якість надання послуг, уповільнює процеси відновлення фізичного здоров'я та погіршує загальні результати лікування. Крім того, критичною залишається проблема кадрового забезпечення: дефіцит спеціалізованих медичних працівників, психологів та реабілітологів обмежує можливості надання комплексної допомоги ветеранам. Відсутність належних умов для підвищення кваліфікації фахівців у сфері військової медицини та психореабілітації ще більше загострює ситуацію. У підсумку ветерани часто залишаються сам на сам зі своїми проблемами, що істотно ускладнює їхнє повернення до активного суспільного життя та підриває довіру до державної системи підтримки.

Ще одним із ключових викликів у сфері соціальної підтримки ветеранів є проблема їхнього працевлаштування, яка потребує комплексного і системного розв'язання на державному рівні. Після завершення служби значна кількість ветеранів стикається з серйозними труднощами у пошуку роботи, що обумовлено низкою об'єктивних чинників: відсутністю відповідної цивільної освіти, браком актуальних професійних навичок, невідповідністю досвіду військової служби потребам ринку праці. Особливу складність створюють також психологічні бар'єри, пов'язані з адаптацією до нового соціального середовища, стресами, а інколи й посттравматичними наслідками. Відсутність ефективних механізмів психологічної підтримки у сфері працевлаштування обмежує можливості ветеранів не лише знайти роботу, але й успішно утримуватися на ній у тривалій перспективі. Частина роботодавців, через нестачу обізнаності,

демонструє упереджене ставлення до ветеранів, що додатково ускладнює їхню інтеграцію в економічне життя.

На жаль, чинні програми професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації ветеранів в Україні наразі мають обмежений масштаб і не завжди забезпечують відповідність реальним вимогам ринку праці. Переважна більшість проєктів, що пропонуються, не гарантують ветеранам стабільного довгострокового працевлаштування, оскільки часто не передбачають комплексного супроводу — від навчання до фактичного сприяння працевлаштуванню [43]. Водночас існуючі ініціативи із підтримки самозайнятості ветеранів також не досягають належного рівня ефективності через обмежені фінансові ресурси, недостатню систему наставництва та брак інформаційної підтримки. У результаті значна частина ветеранів втрачає мотивацію до активної професійної діяльності, що ускладнює їхню економічну самостійність і поглиблює соціальну ізоляцію. Створення сталих програм професійної інтеграції та підтримки підприємництва є необхідною умовою для забезпечення реальної економічної адаптації ветеранів війни.

Не менш гострою залишається проблема належної комунікації між державними органами та ветеранами війни, яка безпосередньо впливає на ефективність реалізації програм соціальної підтримки. Відсутність чітких, доступних та зручних механізмів інформування призводить до того, що значна частина ветеранів залишається недостатньо обізнаною про свої права, наявні сервіси та процедури отримання допомоги. Брак системної інформаційної роботи значно ускладнює процес реінтеграції та посилює бар’єри на шляху до повноцінного використання гарантій, передбачених законодавством.

Складність процедур оформлення пільг, надмірна бюрократизація, розпорошеність інформації серед різних відомств створюють додаткові труднощі для ветеранів, особливо для тих, хто має фізичні обмеження або перебуває у психологічно вразливому стані. Часто сам процес отримання допомоги стає настільки виснажливим і непрозорим, що демотивує ветеранів

шукати підтримку, навіть якщо вони мають на неї законне право [14]. Неефективність консультаційних послуг також значною мірою ускладнює навігацію в системі соціального захисту. Варто підкреслити, що недостатня якість комунікації створює у ветеранів відчуття покинутості та байдужості з боку держави, що може призводити до формування глибокого розчарування та ворожості до державних інституцій. Ігнорування проблем комунікації формує ризики зростання соціальної напруги серед ветеранської спільноти, підвищуючи рівень недовіри до державних органів та сприяючи поширенню деструктивних настроїв у суспільстві.

Тому поліпшення комунікаційних механізмів має стати пріоритетним завданням для держави. Важливим є не лише спрощення процедур доступу до послуг, але й розробка спеціалізованих інформаційних кампаній, відкритих онлайн-платформ, консультаційних центрів та системи наставництва, яка дозволила б ветеранам не почуватися самотніми у процесі реалізації своїх прав і сприяла б їхній успішній інтеграції у громадське життя. Для кращої візуалізації основних проблем, що постають перед системою соціальної підтримки ветеранів війни в Україні на сучасному етапі, слід розглянути табл. 3.1., яка відображає ключові виклики у цій сфері:

Таблиця 3.1.

Ключові сучасні виклики у реалізації державної політики соціальної підтримки ветеранів війни в Україні

№	Ключовий виклик	Зміст проблеми
1	Фрагментарність законодавчої бази.	Наявність великої кількості нормативних актів, які регулюють соціальну підтримку ветеранів, але часто дублюють або суперечать один одному, що ускладнює їх практичне застосування.
2	Низька ефективність реалізації пільг та програм.	Часті випадки, коли ветерани не можуть повною мірою скористатися передбаченими законодавством пільгами через бюрократичні перепони, складні процедури оформлення та недостатню інформованість.

3	Обмеженість ресурсного забезпечення.	Нестача бюджетних коштів та недостатнє фінансування програм підтримки ветеранів, що призводить до затримок у наданні допомоги або обмеження її обсягів.
4	Недостатня увага до психологічної реабілітації.	Існуючі програми психологічної підтримки не охоплюють усіх ветеранів, є обмежено доступними у регіонах і не завжди відповідають сучасним стандартам психологічної допомоги.
5	Проблеми із працевлаштуванням та професійною адаптацією.	Брак ефективних механізмів для перепідготовки ветеранів, низька мотивація роботодавців працевлаштовувати ветеранів та відсутність системної підтримки ветеранського підприємництва.
6	Низький рівень цифровізації послуг.	Відсутність єдиної цифрової платформи для доступу до всіх послуг для ветеранів, що призводить до складнощів у навігації між різними структурами та отриманні інформації.
7	Обмежене залучення громадських та благодійних організацій.	Недостатнє інтегрування потенціалу громадянського суспільства до системи надання соціальної підтримки ветеранам, відсутність дієвих механізмів співпраці між державою та громадським сектором.
8	Нерівномірний доступ до послуг у регіонах.	Значні відмінності у якості та доступності соціальних послуг для ветеранів між різними областями України, що створює соціальну нерівність.

Таким чином, сучасні виклики у сфері реалізації державної політики соціальної підтримки ветеранів в Україні мають комплексний характер і потребують багаторівневої відповіді. Важливим є не лише оперативне усунення існуючих недоліків, але й стратегічне переосмислення підходів до підтримки ветеранів через створення гнучкої, орієнтованої на потреби людини системи, здатної адаптуватися до нових реалій та забезпечувати ветеранам повноцінне включення у життя українського суспільства.

3.2. Розробка пріоритетних напрямів вдосконалення політики підтримки ветеранів війни

Формування пріоритетних напрямів удосконалення політики підтримки ветеранів війни є визначальною умовою підвищення результативності їхньої реінтеграції та відновлення соціальної згуртованості в період післявоєнних змін у державі. Нагальність цього завдання зумовлена зростанням чисельності ветеранів унаслідок тривалого збройного протистояння та потребою у створенні цілісної, гнучкої й орієнтованої на реальні запити системи підтримки. За відсутності стратегічно вибудуваної політики процес повернення ветеранів до активного цивільного життя уповільнюватиметься, а це матиме прямі наслідки для суспільної стабільності та загальних процесів національного відновлення.

Одним із базових пріоритетів виступає перегляд і системне оновлення нормативно-правового регулювання у сфері соціальної підтримки ветеранів війни. Чинна законодавча база, значною мірою сформована в умовах мирного часу та в межах реакцій на інші типи конфліктів, виявляє обмежену спроможність відповідати реаліям повномасштабної війни. Норми часто характеризуються непогодженістю, повторюваністю або наявністю прогалин щодо доступу до ключових послуг, насамперед у сферах психологічної реабілітації, соціальної адаптації, працевлаштування, а також підтримки сімей загиблих захисників.

Оновлення регуляторної рамки має бути спрямоване не лише на усунення фрагментарності, а й на формування єдиної системи механізмів, що гарантуватимуть рівний доступ до пільг, послуг і реабілітаційних програм незалежно від місця проживання, наявності інвалідності чи попереднього військового досвіду. Важливо закріпити на рівні законодавства уніфіковані стандарти надання соціальних послуг ветеранам, забезпечити прозорі й недискримінаційні правила отримання допомоги та максимально спростити адміністративні процедури. Окремий акцент має бути зроблений на інтеграції

комплексної підтримки ментального здоров'я, професійної адаптації й сімейного добробуту як системних пріоритетів державної політики. Психологічна допомога, програми перекваліфікації, сприяння підприємницькій активності, доступне житло та підтримка родин загиблих мають розглядатися не як роз'єднані ініціативи, а як складові єдиної інтегрованої системи реінтеграції [27]. Лише за умови цілісного, послідовного та науково обґрунтованого підходу можна забезпечити ветеранам належні умови для повноцінного життя, що водночас зміцнюватиме стійкість суспільства.

Наступним ключовим вектором є модернізація системи медичної та реабілітаційної допомоги ветеранам. Наявний стан медичних послуг не завжди відповідає масштабності та складності наслідків бойового досвіду, особливо з огляду на поширення фізичних травм і психічних розладів. Побудова всеохопної реабілітаційної системи має стати одним із першорядних завдань, щоб ветерани отримували не лише базове лікування, а й комплексний супровід у поверненні до повсякденного життя. Особливого значення набуває створення розгалуженої мережі спеціалізованих закладів, спроможних надавати повний спектр медичних і реабілітаційних послуг, включно з діагностикою, лікуванням і відновленням у разі фізичних ушкоджень та психічних станів, пов'язаних із війною. Водночас доцільним є розвиток мобільних реабілітаційних бригад і мультидисциплінарних команд, які забезпечуватимуть доступність послуг у різних регіонах.

Окремої уваги потребує підготовка фахівців, здатних працювати з наслідками бойових травм на основі сучасних підходів до фізичної й психологічної реабілітації. Такі програми мають бути вбудовані у систему вищої освіти та безперервного професійного розвитку, щоб забезпечити стабільну якість допомоги. Важливим ресурсом виступає залучення міжнародного досвіду та партнерських форматів обміну практиками. Принципово значущим є також поєднання медичних послуг із програмами соціальної підтримки, аби відновлення здоров'я супроводжувалося рішеннями у сфері соціальної адаптації та зайнятості [59]. Така інтеграція здатна зменшувати ризики інвалідизації,

підсилювати економічну самостійність ветеранів і підтримувати їхню соціальну активність, що позитивно впливатиме на загальну стабільність та розвиток суспільства.

Ще одним системоутворюючим пріоритетом є посилення програм професійної перепідготовки, працевлаштування та підтримки ветеранського підприємництва. Без надійної економічної основи реінтеграція лишається неповною, тому політика зайнятості має бути центральним, а не допоміжним компонентом соціальної підтримки. Важливо розгортати довгострокові програми перепрофілювання з урахуванням актуальних потреб ринку праці, щоб підвищувати конкурентоспроможність ветеранів у цивільних секторах. Державна політика має стимулювати створення спеціалізованих навчальних курсів і програм професійної підготовки в напрямах із високим попитом на працівників, доповнюючи їх психологічним супроводом, кар'єрним консультуванням і системою професійного наставництва, що полегшуватиме адаптацію до нових умов праці. Партнерство з роботодавцями, організація стажувань та залучення ветеранів до перспективних проєктів здатні підвищити практичну ефективність таких заходів.

Суттєвого розвитку потребує й фінансово-інструментальна підтримка ветеранського підприємництва через систему грантів і пільгового кредитування. Власна справа відкриває можливості економічної самореалізації, дозволяє забезпечувати родину та водночас створювати додану вартість для громади. У цьому контексті держава має гарантувати доступ до фінансових ресурсів, забезпечувати консультаційний супровід та сприяти залученню міжнародної технічної допомоги для підтримки малого й середнього бізнесу, започаткованого ветеранами. Професійна самореалізація і економічна незалежність ветеранів мають розглядатися не тільки як шлях індивідуальної інтеграції, а і як стратегічний ресурс відновлення країни: організаційні, лідерські та кризові компетентності, набуті під час служби, можуть стати підґрунтям для інноваційних змін у різних секторах економіки [24]. Відповідно, інвестування у

професійний розвиток ветеранів є внеском і в людський потенціал, і в економічну стійкість держави.

Важливою передумовою вдосконалення ветеранської політики є розбудова дієвої інформаційної системи, яка забезпечуватиме швидкий і зрозумілий доступ до відомостей про права, послуги та можливості. Принциповим є те, щоб реєстри й ресурси були не формальними, а орієнтованими на користувача — ветеранів різного віку, різного рівня цифрових навичок і життєвого досвіду. Така інфраструктура має знімати бар'єри, які ускладнюють реалізацію прав і ефективну взаємодію з державними структурами. Пріоритетом є розвиток цифрових платформ, зокрема порталів, мобільних застосунків і персональних кабінетів, що не лише акумулюватимуть інформацію про пільги, послуги, реабілітаційні програми, можливості зайнятості та медичного супроводу, а й забезпечуватимуть подання заяв, запис на прийом і відстеження статусу звернень. Автоматизація процесів здатна знизити бюрократичне навантаження, прискорити надання послуг і зробити взаємодію прозорішою.

Паралельно доцільно розширювати мережу консультаційних служб, забезпечувати сталість роботи гарячих ліній і мобільних пунктів консультування, які підтримуватимуть ветеранів у форматі живого спілкування. Інформаційні кампанії через телебачення, інтернет та партнерство з громадськими організаціями допоможуть охопити ширшу аудиторію та зробити підтримку видимою і доступною, особливо для ветеранів із сільських територій і віддалених громад. Відкрите, зрозуміле та доброзичливе комунікаційне середовище важливе не лише для підвищення поінформованості, а й для зменшення ризиків соціальної ізоляції та зміцнення довіри до інституцій у період післявоєнної відбудови.

Окремого посилення потребують спеціалізовані програми підтримки сімей загиблих захисників і поранених ветеранів. Саме сім'ї несуть значне емоційне, психологічне та часто матеріальне навантаження, тому допомога членам родин має бути невід'ємною складовою політики, а не додатковим напрямом [11].

Першочергово йдеться про розширення психологічної підтримки для партнерів, дітей і батьків загиблих чи поранених, поєднуючи індивідуальні консультації та групові формати, що формують підтримувальне середовище і допомагають адаптуватися до нових життєвих обставин. Не менш важливими є програми сприяння зайнятості для членів родин, зокрема пільгові можливості навчання й професійної перепідготовки, доступ до грантових і кредитних інструментів для започаткування справи, що може компенсувати втрату доходу та зменшити соціальну вразливість. Залучення приватного сектору до таких програм розширюватиме практичні можливості сімей і підвищуватиме їхню економічну стійкість.

У підсумку вдосконалення державної політики підтримки ветеранів війни доцільно розглядати як комплексне завдання, що має інтегрувати правове оновлення, медико-реабілітаційні рішення, економічну інтеграцію, інформаційну доступність і системну підтримку сімей. Орієнтація на індивідуальні потреби, гнучке реагування на нові виклики та узгодження з пріоритетами післявоєнного розвитку мають стати основою для сучасної моделі підтримки, здатної забезпечити стійкість і згуртованість українського суспільства.

Висновки до третього розділу

1. Оцінено сучасні виклики у реалізації державної політики соціальної підтримки ветеранів війни в Україні, що виявилися у неузгодженості нормативно-правових актів, недостатньому рівні медичної та реабілітаційної допомоги, проблемах із працевлаштуванням ветеранів та слабкій інформаційній взаємодії між державними органами й цільовою аудиторією, що в сукупності вимагає системного перегляду підходів до підтримки та реінтеграції ветеранів у суспільство.

2. Визначені пріоритетні напрями вдосконалення політики підтримки ветеранів війни, серед яких ключовими є оновлення нормативно-правового забезпечення, зміцнення системи медичної та реабілітаційної допомоги, розвиток можливостей професійної адаптації, вдосконалення інформаційної підтримки та посилення заходів для допомоги родинам загиблих і поранених захисників, що разом створює передумови для підвищення ефективності реінтеграції ветеранів у цивільне життя та зміцнення соціальної єдності країни.

ВИСНОВКИ

Визначено ключові теоретичні підходи до формування держави соціального добробуту крізь призму забезпечення соціальної справедливості. З’ясовано, що результативна модель соціальної держави ґрунтується на узгодженні принципів рівності можливостей, солідарності, справедливого розподілу суспільних благ і політичної відповідальності влади, що створює передумови для реалізації базових прав громадян та їхнього повноцінного розвитку. Показано, що соціальна держава не зводиться до гарантування мінімальних стандартів життя, а передбачає активну політику зі скорочення нерівностей, підтримки вразливих груп і розширення можливостей для самореалізації особистості. На матеріалі України встановлено, що конституційне закріплення соціальної держави та практика соціального захисту загалом корелюють із міжнародними засадами держави соціального добробуту, зорієнтованої на суспільну стійкість, гармонізацію соціальних відносин і загальний розвиток.

Опрацьовано концептуальні засади розуміння реінтеграції ветеранів війни як важливого компонента системи соціальної підтримки. Визначено, що реінтеграція є комплексним процесом, який охоплює психологічні, соціальні та економічні виміри адаптації до мирного середовища і потребує системного підходу та узгоджених рішень. Аргументовано, що успішна реінтеграція підсилює особистий добробут ветеранів, сприяє їхній соціальній активності та економічній самостійності, водночас позитивно впливаючи на розвиток громад і посилення національної безпеки. Підкреслено, що ефективна підтримка має виходити за межі базових гарантій і включати створення можливостей для професійної реалізації, освітнього зростання та психологічної стабілізації як передумов формування стійкого й згуртованого суспільства.

Проаналізовано особливості національної законодавчої бази у сфері соціальної підтримки ветеранів війни. Встановлено, що попри наявність

основних нормативно-правових актів чинна система не повністю відповідає актуальним запитам ветеранів, особливо з огляду на виклики, спричинені повномасштабною війною. Виявлено потребу в оновленні механізмів надання пільг і послуг, спрощенні процедур доступу, посиленні інформування цільової аудиторії та врахуванні міжнародного досвіду для побудови більш дієвої, зрозумілої й орієнтованої на потреби ветеранів моделі соціальної підтримки в Україні.

Узагальнено практики реалізації державної політики підтримки ветеранів у США та Канаді. З'ясовано, що в обох країнах діють комплексні багаторівневі системи допомоги, які поєднують медичні й реабілітаційні послуги, психологічну підтримку, освітні можливості, економічні інструменти та заходи соціальної інтеграції. Показано, що суттєвими рисами цих моделей є індивідуалізація сервісів, залучення ветеранів до ухвалення рішень і розвиток інклюзивних підходів, завдяки чому формуються стійкі механізми повернення ветеранів до повноцінного громадянського життя.

Оцінено сучасні виклики реалізації державної політики соціальної підтримки ветеранів в Україні. Визначено, що до ключових проблем належать фрагментарність нормативного регулювання, обмежена доступність і неоднорідна якість медичних та реабілітаційних послуг, недостатні можливості для працевлаштування, а також слабка комунікація між ветеранами і державними структурами. Зазначені чинники ускладнюють повноцінну інтеграцію ветеранів у цивільне життя та зумовлюють потребу в комплексному вдосконаленні механізмів підтримки відповідно до актуальних потреб ветеранської спільноти.

Сформовано пріоритетні напрями вдосконалення політики підтримки ветеранів війни, що охоплюють системне оновлення нормативно-правової бази, модернізацію медичної та реабілітаційної допомоги, розвиток програм професійної перепідготовки й працевлаштування, створення результативної інформаційної системи для ветеранів, а також посилення підтримки сімей

загиблих захисників і поранених військовослужбовців. Реалізація окреслених напрямів у взаємозв’язку має підвищити ефективність реінтеграції ветеранів і сприяти забезпеченню сталого розвитку українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична інформація за даними Міністерства у справах ветеранів України. Інтерв'ю РБК-Україна. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/skilki-veteraniv-mozhe-buti-ukrayini-pislya-16972 07276.html

2. Аналітична та статистична інформація URL: https://www.dcz.gov.ua/analitics/68

3. Багатомовний юридичний словник-довідник. І. О. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Нефутерова та ін. Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2012. 543 с.

4. Базаєва М. Витоки новітньої структури та інституціоналізації державної політики щодо ветеранів у США. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини.* 2022. # 1(33). С. 14-20. URL: http://eapsnim.bsmu.edu.ua/article/view/263326

5. Васьків В. Соціально-психологічна адаптація як чинник формування особистості в умовах трансформації суспільства. *Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки військового професіонала у глобалізованому світі*. (с. 42-45). URL: https://nuou.org.ua/assets/documents/konf-21-11-11-zb-npk.pdf#page=241

6. Воробйова Г. В., Зозуля С.С. Зарубіжні тренди соціальної політики захисту ветеранів. *Актуальні проблеми політики*. Збірник наукових праць. Випуск 68. 2021. С. 90-95.

7. Гавловський О. Д. Рівні тривожності та депресії учасників антитерористичної операції. Україна. *Здоров'я нації*. Вип. 1. 2019. С.15- 18.

8. Гудзь Т.О. Соціально-психологічна реабілітація українських ветеранів. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. *Серія: Соціально-педагогічна*. 2019. Вип. 32. С. 74-86.

9. Гуковський, О., Ковалик, Т. Повернення з війни: перший місяць. tseok.com.ua. URL: https://tseok.com.ua/veteran/homeagain

10. Гураль В.С. Ветеранські організації як суб'єкти соціальної політики. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. *Серія "Соціальні та психологічні науки"*. 2018. № 12. С. 25–32.

11. Гусак Н.М. Роль ветеранських організацій у соціальній адаптації ветеранів війни. Вісник Львівського університету. Серія «Соціологічні студії». 2020. № 2. С. 85–92.

12. Є-Ветеран. *Державні сайти України*. URL: https://eveteran.gov.ua

13. Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text

14. Захаріна, Т. Реінтеграційний потенціал ветеранів як чинник успішної їхреінтеграції в соціум. *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10. No. 3. P.263-275. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/30739

15. Кіріллова, Ю., Зновяк, В., Ткалич, М. Потреби ветеранів 2023. URL: https://veteranfund.com.ua/analitics/needs-of-veterans-2023/

16. Козігора М.А. Прояви симптомів моральної травми у військовослужбовців та цивільного населення під час війни. Науковий вісник Херсонського державного університету: наук. збірник. *Серія "Психологічні науки"*. Херсон 2022. URL: http://lpcdspace.org.ua/bitstream/123456789/598/1/Прояви%20симптомів%20моральної%20травми%20у%20військовослужбовців%20та%20цивільного%20населення%20під%20час%20війни.pdf

17. Кондратенко О. О. Державне регулювання соціального захисту учасників антитерористичної операції та членів їхніх сімей. Дис. канд. наук з держ. упр.- Київ – 2019, 280 с.

18. Конституція України. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

19. Коструба Н.С. Психічне здоров'я військовослужбовців. Психологічні перспективи. 2023. No. 41. URL: 2023-120-132.pdf

20. Лєсков В.О. Теоретичні основи соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців. *Наука і освіта*. № 5-6. С. 56-60. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/12335

21. Лурін І. А. Особливості соціально-психологічної адаптації військовослужбовців-учасників бойових дій. *Проблеми військової охорони здоров'я.* 2017. No. 49 (2). С. 62-70.

22. Міністерство у справах ветеранів. Державні сайти України. URL: https://mva.gov.ua/ua

23. Наказ "Про утворення бюджетної установи "Український ветеранський фонд". Міністерство у справах ветеранів. – 2021. URL: https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/%D0%BDD%D0%B4.pdf.

24. Офіційний веб-портал Парламенту України. Державні сайти України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/188691.html

25. Постанова Кабінету Міністрів "Про реалізацію експериментального проекту щодо запровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя". Верховна Рада України. – 2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/652-2023-п#Text

26. Потрет ветерана російсько-української війни 2014-2022 рр. Український ветеранський фонд. К. Спіріна, В. Зновяк, Ю. Кіріллова, Р. Величко-Трифонюк, Д. Губашов, Texty.org.ua URL:https://veteranfund.com.ua/opportunity/portret_veterana/

27. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових гарантій соціального захисту ветеранів війни. Порівняльна Табл. до проекту Закону України. URL: https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploadedfiles/порівн_до_ЗУ_пос_соц_захх_ВВ.doc

28. Проєкт USAID “ГОВЕРЛА”. Соціальна згуртованість. Чому це важливо для громади. Децентралізація в Україні. URL: https://decentralization.gov.ua/news/15453

29. Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова; ред. Н. А. Побірченко. Київ: Науковий світ, 2007. 274 с.

30. Реінтеграція ветеранів в Україні. Національне опитування: Представництво Міжнар. орг. з міграції в Україні, 2022. 57 с. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1861/files/documents/VETERANS’ REINTEGRATION%UKRANE_UKR-NEW.pdf

31. Реінтеграція ветеранів з інвалідністю / за заг. ред. І. О. Іванової. Київ. 2022. 79 с.

32. Романченко В. Б. Сучасна соціально-економічна модель держави загального добробуту С. 214-240 URL: http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/90/2282/4914-1?

33. Романченко В.Б. Порівняльний аналіз сучасних соціально-економічних моделей держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 19– 20. С. 186–199. URL: http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7196&i=28

34. Савчук І. Г. Словник суспільної географії. Електронне видання. URL: https://geohub. org.ua/node/4868

35. Сачук Ю., Федорович І., Ганущак Ю. Соціальні політики щодо ветеранів, людей з інвалідністю та пенсіонерів. *Онлайн платформа Громадянського суспільства на підтримку реформ.* 2024. URL: https://uareforms.org/pages/new-page-657

36. Слухай С. В. Чинники суспільного добробуту: інституційний. С. В. Слухай, Т. І. Борщенко Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. *Серія: Економіка і менеджмент*. 2017. Вип. 25(1). С. 4-8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_25%281%29

37. Соціальна інтеграція ветеранів в Україні з акцентом на інклюзивність ветеранів як вразливої категорії населення і роль, яку ветеранські

організації можуть відігравати у забезпеченні інклюзивності. *Підсумковий аналітичний звіт МОМ Україна 2020*. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1861/files/documents/2024-01/veterans_social_reintegration_ukr.pdf

38. Стан психічного здоров'я військовослужбовців. URL: https://armyinform.com.ua/2023/02/28/stan-psyhichnogo-zdorovyavijskovosluzhbovcziv-znachno-girshyj-nizh-sered-reshty-naselennya/

39. Сухарєв С., Васильєв Д. Гарантії соціального захисту і соціального забезпечення військовослужбовців та інших осіб, які беруть участь у захисті державного суверенітету України. Київ. 2015. 56 с.

40. Титаренко Т.М. Соціально-психологічна реабілітація особистості: етапи, технології, техніки. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2018. Вип. 41. С. 157-167. URL: https://lib.iitta.gov.ua/713738/1/Соціально-психологічна%20реабілітація%20особистості.%20Етапи,%20технології,%20техніки.pdf

41. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи упор. Л. В. Лохвицька. 2-ге вид., оновл. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 232 с.

42. Український ветеранський фонд. "Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів". щорічне анонімне онлайн-опитування серед ветеранів і ветеранок та діючих військовослужбовців і військовослужбовець. URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/02/pracevlashtuvanna.pdf

43. Український ветеранський фонд. Бюджетна установа URL: https://veteranfund.com.ua/

44. Український ветеранський фонд. Потреби ветеранів. URL: https://veteranfund.com.ua/analitics/opituvanna-6-12-02-2023/

45. Український ветеранський фонд. Соціологічне опитування. “Образ ветеранів в українському суспільстві”. URL: https://veteranfund.com.ua/wpontent/uploads/_UA_Veterans_1000_UA_press.pdf

46. Український ветеранський фонд. Соціологічне опитування. “Портрет ветерана російсько-української війни 2014-2022 рр”. URL: https://veteranfund.com.ua/analitics/portret_veterana/

47. Центр громадського здоров’я МОЗ України. Допомога військовим з посттравматичним стресовим розладом. URL: https://phc.org.ua/news/dopomoga-viyskovim-z-posttravmatichnim-stresovim-rozladom#:~:text=Встановлено%2C%20що%20від%2020%25%20до

48. Яценко Л. Проблеми працевлаштування ветеранів війни: ризики для держави та суспільства. Сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialnapolityka/problemypratsevlashtuvannya-veteraniv-viyny-ryzyky-dlya-derzhavy

49. Becoming an Ex-military Man: Demobilization and Reintegration of Military Professionals in Eastern Europe. 2002.

50. Boots to Business U.S. Small Business Administration – URL: https://www.sba.gov/sba-learning-platform/boots-business

51. Canada's Veterans Affairs website URL: https://www.veterans.gc.ca/en

52. Canada's Veterans Transition Network Veterans Transition Network – URL: https://vtncanada.org

53. The Canadian Armed Forces Transition Group Canada Veterans Affairs URL: https://www.canada.ca/en/department-nationaldefence/services/benefits-military/transition/scan/general-scan/caf-tg.html

54. Currie S. L., Day A, Kelloway E. K. Bringing the troops back home: modeling the postdeployment reintegration experience. Occup. Health Psychol. 2011. P.38–47.

55. Department of Veterans Affairs. VHAhandbook1172.04: Physical medicine and rehabilitation individualized rehabilitation and community reintegration care plan. Washington, DC: Veterans Health Administration. 2010.

56. Etzioni, A. (1995). The spirit of community: Rights, responsibilities and the communitarian agenda. Crown. URL: https://www.researchgate.net/publication/270234781_The_Spirit_of_Communit y_Rights_Responsibilities_and_the_Communitarian_Agenda

57. Psychosocial rehabilitation and recovery center | veterans affairs Veterans Affairs. URL: https://www.va.gov/augustahealthcare/programs/psychosocial-rehabilitation-and-recovery-center

58. Sergii Slukhai & Tetiana Borshchenko, 2019. "Social welfare dynamics in post-socialist countries: unveiling the secrets of success", Public Sector Economics, Institute of Public Finance, vol. 43(2), pages 167-194. URL: http://www.pse-journal.hr/upload/files/pse/2019/2/3.pdf

59. Sen, A. (1999). Development as freedom. Oxford University Press. URL: https://www.researchgate.net/publication/24135_Development_as_Freedom

60. Smith, J. (2018). Social reintegration of military veterans: Understanding the concept and its implications. Journal of Military Studies, 10(2), 45-63. 61. The program. Veterans Employment Program. URL: https://www.veteransemployment.gov.au/about/program

61. Tolliver, J. L. (2020). Veteran Reintegration. Wright State University, 2020. URL: https://corescholar.libraries.wright.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3473&conte nt

62. Rawls, J. (2009). A theory of justice. Harvard University Press. URL: https://giuseppecapograssi.wordpress.com/wpontent/uploads/2014/08/rawls99.pdf

63. National Archives and Documentation Administration (NARA). Papers of the Office of Vocational Rehabilitation (Records of the Veterans Administration, Record Group 15) URL: https://www.archives.gov/findingaid/stat/discovery/15

64. Veteran HUB URL:https://veteranhub.com.ua/shlyah-veterana

65. Veteran HUB Praktyka URL: https://praktyka.veteranhub.com.ua/

66. Veteran Reintegration Program US Department of Veterans Affairs – URL: https://www.va.gov

67. Veterans UK. https://www.gov.uk/government/organisations/veterans-uk

68. Service Personnel and Veterans Agency. URL: https://www.gov.uk/government/organisations/service-personnelandveteransagency.

69. Veterans Affairs Canada http://www.veterans.gc.ca/eng/aboutus/veterans-billofrights.

70. Veterans' Employment and Training Service US Department of Labor URL : https://www.dol.gov/agencies/vets/about/advisorycommittee

71. U.S. Department of Veterans Affairs. Your VA Transition Assistance Program (TAP). www.benefits.va.gov. URL: https://www.benefits.va.gov/transition/tap.asp

72. U.S. Department of Veterans Affairs. Contact us. www.va.gov. URL: https://www.va.gov/contact-us/#call-us

73. U.S. Department of Veterans Affairs. (n.d.-a). Other VA Education Benefits. URL: https://www.va.gov/education/other-va-education-benefits/